

سازمان مدیریت منابع آب ایران

برنامه عمران سازمان ملل
تسهیلات جهانی محیط زیست

پروژه دولتهای ارمنستان، آذربایجان، گرجستان،
جمهوری اسلامی ایران

سند پروژه
PDF A

ترجمه : دفتر مدیریت کیفی منابع آب
اردیبهشت ۱۳۸۳

برنامه عمران سازمان ملل
تسهیلات جهانی محیط زیست

پروژه دولتهای ارمنستان، آذربایجان، گرجستان،
جمهوری اسلامی ایران

سند پروژه

PDF A

شماره : RER/03/G41/A/1G/31

شماره PIMS : ۲۲۷۲

عنوان : کاهش تخریب فرامرزی حوضه آبریز رودخانه ارس کورا/اراکز

دوره : ۶ ماهه

محدوده پروژه : سیستم رودخانه ارس - کورا / اراکز

بخش ACC/UNDP : محیط زیست

بخش و زیربخش دولتی : آب

سازمان اجرایی مسئول : UNDP

مجری : دفتر خدمات پروژه سازمان ملل UNOPS

تاریخ شروع : ۱۵ اکتبر ۲۰۰۳

خلاصه :

سیستم رودخانه ارس کورا منبع آبی مهمی برای مصارف کشاورزی، صنعتی، مسکونی و انرژی در ارمنستان، آذربایجان، گرجستان و جمعیت قابل توجهی از ایران و ترکیه می باشد. این رودخانه ها از نظر همکاری های منطقه ای حساس و مهم هستند زیرا در حین عبور از مرز کشورها طول زیادی از مرزها را نیز تشکیل می دهد. هر دو رودخانه به شدت دچار افت کیفیت شده اند. کیفیت آب به طور جدی بر اثر تخلیه پسابهای تصفیه نشده صنعتی، کشاورزی شهری و بیمارستانی و حجم بالای رسوب ناشی از جنگل زدایی های بالادست تنزل یافته است. کمیت آب نیز به شدت تحت تأثیر

سدسازی‌های ناهماهنگ، استفاده بی‌رویه آب برای مقاصد کشاورزی، انرژی‌های برقابی و تخریب حوضه آبریز قرار گرفته است .

تلاشهای منسجم بین کشوری، برای تغییر جهت روند تخریبی رو به پیشرفت این اکوسیستم رودخانه‌ای، بسیار عاجل و ضروری می‌باشد. اهداف پروژه پیشنهادی عبارت است از این که اطمینان حاصل شود کمیت و کیفیت آب سیستم رودخانه ارس – کورا/ اراکز^۱ نیازهای کوتاه مدت و بلندمدت اکوسیستم و جوامع ساکن در آن را برآورده می‌نماید. دستیابی به اهداف پروژه از طریق زیر امکان پذیر می‌باشد :

ترویج همکاری‌های منطقه‌ای، افزایش ظرفیت‌ها به منظور مشخص نمودن مشکلات کمی و کیفی آب، نشان دادن بهبود و توسعه کمیت/کیفیت آب، آغاز اصلاحات قانونی و سیاستگذاری مورد نیاز؛ شناسایی و اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری‌ها و توسعه مدیریت پایدار و تنظیمات مالی .

فاز مقدماتی تأمین مالی شده PDF A به طور خاص بودجه‌های موارد زیر را تأمین می‌نماید :

(۱) تعیین و شناسایی مکانیسم‌های ساختارهای حمایتی و مدیریتی ملی و منطقه‌ای؛ (۲) جمع‌آوری اطلاعات اضافی؛ (۳) مذاکرات اولیه در ارتباط با مشارکتهای مالی مراحل بعدی پروژه؛ (۴) مشاوره بین کشوری در سطح منطقه‌ای؛ (۵) مذاکرات در مورد چگونگی درگیر کردن بهتر ترکیه در PDF B؛ (۶) تهیه و تدارک درخواست PDF B برای تحویل و ارائه به GEF.

پس از تصویب پروپوزال PDF A ، UNDP مشارکت مالی مطمئن پروژه را از طریق دولت سوئد به مبلغ حدود ۶۶۰۰۰۰ دلار، که ۱۰۰۰۰۰ دلار آن به فعالیتهای PDF A و ۵۶۰۰۰۰ دلار آن برای اقدامات PDF B اختصاص یافته، را دریافت خواهد نمود. از اینرو فعالیت کلیدی که در PDF A انجام می‌شود برنامه‌ریزی و ایجاد ترتیبات همکاری‌ها و هماهنگی‌ها با مشارکت مالی سوئد می‌باشد .

جزئیات چگونگی حصول و دستیابی به این امر در ضمیمه ۴ همراه با شرح خدمات برای کارشناسان و مشاوره منطقه‌ای آمده است .

¹ Kura-Aras/Araks

نام / سمت	تاریخ	امضاء	از طرف دولت:
			دولت:
			ارمنستان
			آذربایجان
			گرجستان
			جمهوری اسلامی ایران
			(UNDP) برنامه عمران
			سازمان ملل متحد
			(UNOPS) دفتر منطقه‌ای
			سازمان ملل متحد

فهرست مطالب

بخش ۱- مشخصات پروژه

اطلاعات پایه

توصیف پروژه کامل (Full Project)

- ارتباطات پروژه با اولویتهای طرح ها و برنامه های اجرایی و عملیاتی
 - اهمیت رودخانه ها در توسعه پایدار منطقه
 - همکاری ها و خطمشی ها در سطح زیرمنطقه ای
- منطق و اهداف پروژه
 - توصیف جغرافیایی
 - وضعیت کلی آبها
 - تهدیدهای وارده به آبها
 - علل و عوامل ریشه ای
 - سناریوی پایه
- نتایج مورد انتظار
- فعالیتهای طراحی شده برای دستیابی به نتایج
- ذینفعان درگیر در پروژه

بخش ۲- اطلاعات مربوط به فعالیتهای PDF A

توصیف بخش PDF A پروژه

- فعالیتهای طراحی شده در مرحله PDF A و زمان بندی تکمیل آنها
- نتایج مورد انتظار PDF A و تاریخ اتمام
- بودجه بندی PDF A

ضمائم

ضمیمه ۱: طرح کار

ضمیمه ۲: بودجه بندی PDF A پروژه براساس ورودی ها

ضمیمه ۳: متن حقوقی

ضمیمه ۴: شرح خدمات ورودی های PDF A

- کارشناس بین المللی مدیریت آب

- کارشناسان ملی
- هماهنگ کننده کارگاه آموزشی
- کارگاه مشاوره منطقه‌ای

ضمیمه ۵: نامه‌های امضاء شده

ضمیمه ۶: نقشه‌های نمایش دهنده سیمای جغرافیایی حوضه آبریز رودخانه کورا و ارس / اراکز

ضمیمه ۷: اطلاعات اولیه در زمینه پروژه‌های مرتبط با موضوع در منطقه

پیوست: گزارش توجیهی پروژه کامل، تصویب شده توسط GEF در مارس ۲۰۰۲

PDF A

دبیرخانه GEF گزارش توجیهی این پروژه را در مارس ۲۰۰۲ (اسفند ۱۳۸۱) تصویب کرده است. که به این پروپوزال پیوست شده است و بخش پیوسته‌ای از درخواست PDF A را تشکیل داده است.

بخش ۱- شرایط پروژه	
۱- نام پروژه:	۲- سازمان اجرایی GEF: برنامه عمرانی سازمان ملل متحد UNDP
۳- کشورهایی که پروژه در آنها اجرا می‌شود:	۴- کشورهای مشمول: کلیه کشورهای حوزه مشمول این پروژه می‌باشند
۵- بخش مورد نظر GEF:	۶- برنامه عملیاتی: برنامه عملیاتی مجموعه آبی - OP 8
۷- ارتباطات پروژه با اولویت‌ها، طرح‌های عملیاتی و برنامه‌های ملی: لطفاً برای جزئیات بیشتر و اطلاعات خاص هر کشور مرتبط با بخشهای ۷-۱۲ به گزارش توجیهی پیوست شده مراجعه شود.	
اهمیت رودخانه‌ها در توسعه پایدار منطقه حوضه آبریز ارس - کورا تقریباً تمامی ارمنستان، آذربایجان و بخش قابل توجهی از مناطق شهری و پرجمعیت گرجستان را پوشش می‌دهد. این کشورها به شدت به منابع آب سطحی خود متکی هستند. بنابراین سیستم رودخانه کورا - ارس منبع اصلی آب برای کلیه بخشها و مصرف کنندگان صنعتی، کشاورزی، شهری و مصارف انرژی می‌باشد. اگرچه این رودخانه برای کشورهای ایران و ترکیه در سطح ملی از اهمیت حیاتی کمتری برخوردار است اما برای معیشت جمعیت قابل توجهی در این دو کشور بالادست اهمیت دارد. به ویژه این که بسیاری از جوامع خیلی فقیر منطقه در حوضه آبریز رودخانه کورا - ارس زندگی می‌کنند و به این منبع آبی وابسته می‌باشند و در نهایت این که رودخانه‌های مذکور به دریای خزر راه یافته و آن را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بنابراین بر	

^۲ کورا نام این رودخانه به روسی است. این رودخانه در زبان ارمنی و آذری کور (Kur) و در گرجستان mtkvari نامیده می‌شود. رودخانه ارس/اراکز نیز در محدوده دارای چندین اسم می‌باشد که معمول‌ترین آن ارس و اراکز است در PDF A معمول‌ترین نام‌گذاری به انگلیسی استفاده شده است.

^۳ علیرغم دعوت ترکیه هنوز این کشور توافق و تعهد خود را نسبت به شرکت در پروژه اعلام نکرده است مذاکرات بعدی در ارتباط با مشارکت نمودن ترکیه طی PDF A ادامه خواهد داشت.

تمام جوامعی که از دریا استفاده می کنند به ویژه جوامع موجود در ایران و آذربایجان تأثیر می گذارد .

تمامی کشورهای موجود در منطقه نسبت به مدیریت پایدار منابع آب متعهد می باشند که این تعهد در طرح ها و سیاستهای محیط زیست و عمران ملی منعکس می شود. همچنین هر کشور شرکت کننده نسبت به تأسیس یک چارچوب سازمانی و قانونی برای مدیریت منابع آب اقدام کرده است. این قوانین رودخانه های کورا- ارس را پوشش می دهد. به علاوه، در هر کدام از این کشورها جوامع غیردولتی در حال توسعه هستند که می تواند کار سازمانهای دولتی را در این بخش تکمیل نماید .

همکاریها و خطمشی ها در سطح منطقه ای

یکی از اهداف مهم و درازمدت چهار کشور شرکت کننده، همکاری های منطقه ای است که همکاری در زمینه منابع آبی مشترک جزء اصلی آن می باشد در واقع به دلیل آن که رودخانه ارس و کورا از مرزهای زیادی می گذرد و یا بخشی از مرز میان کشورها را می سازد نقش مهمی را در همکاری های منطقه ای ایفا می نماید .

به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، مکانیسم های موجود برای همکاری، مدیریت منسجم آب و تبادل اطلاعات در منطقه متوقف شد. در سال ۱۹۹۷ وزارت محیط زیست گرجستان با حمایت برنامه کمک های فنی اتحادیه اروپا به کشورهای مشترک المنافع⁴⁴ (EUTACIS) و با انجام ابتکار عمل هایی، همکاری در سطح منطقه ای را در زمینه موضوعات زیست محیطی توسعه داد توافقنامه های همکاری دوجانبه میان ارمنستان، گرجستان، آذربایجان در سال ۱۹۹۹ امضاء شد از آن زمان به بعد، ابتکارات و اقدامات بین کشوری در زمینه های زیست محیطی در سطوح فنی و به صورت دو جانبه توسعه یافته است .

۸- وضعیت مرحله عملکرد مراجع ملی (تاریخ ها)

ارائه شده	تأیید شده	
۲۱ اگوست ۲۰۰۲	۲۲ اکتبر ۲۰۰۲	ارمنستان
۲۱ اگوست ۲۰۰۲	۲۹ آوریل ۲۰۰۳	آذربایجان
۲۱ اگوست ۲۰۰۲	۹ اکتبر ۲۰۰۲	جمهوری اسلامی ایران
۲۱ اگوست ۲۰۰۲	۱۶ سپتامبر ۲۰۰۲	گرجستان

توافقنامه های امضاء شده در ضمیمه ۵ آمده است .

۹- منطق و اهداف پروژه

سیستم رودخانه ارس - کورا یک سیستم رودخانه ای مهم بین المللی است که به طور جدی دچار افت کیفیت شده و تهدیدهای وارده به آن ادامه دارد. کمبود آب در بسیاری از نقاط سیستم مذکور

⁴ European Union Technical Assistance to Common Wealth of independent states.

محسوس می‌باشد. محدودیتهای کمی و کیفی در سالهای آتی می‌تواند منجر به کشمکش و جدال میان مصرف کنندگان آب گردد. پاسخ‌ها و عکس‌العمل‌های منسجم مشترک و فرامرزی برای نشان دادن تهدیدهای وارده به سیستم رودخانه و دلایل اصلی و ریشه‌ای آنها ضروری است.

توصیف جغرافیایی

رودخانه کورا از سلسله کوه‌های گزل‌گیادیگ (KIZIL-GIADIK) استان اردهان (CARDAHAN) شمال شرقی ترکیه نشأت می‌گیرد و با گذر از ترکیه، گرجستان و آذربایجان به دریای خزر می‌ریزد، شاخه‌های فرعی که به سمت شمال جریان می‌یابد از ارمنستان نشأت می‌گیرند و به کورا در گرجستان و آذربایجان می‌پیوندند. رودخانه ارس از استان ارزروم در شرق ترکیه نشأت می‌گیرد و در طول مرز ترکیه - ارمنستان، ایران - ارمنستان، ایران - آذربایجان جریان می‌یابد و قبل از این که وارد آذربایجان شود به کورا در نزدیکی دریای خزر می‌پیوندد. بسیاری از شاخه‌های فرعی آن از ارمنستان و ایران نشأت می‌گیرند. نقشه موجود در ضمیمه ۵ تصویر منطقه را نشان می‌دهد. این منطقه به استثنای نواحی دلتائی مسطح در آذربایجان، بیشتر کوهستانی است که حدود ۷ میلیون نفر را در خود جای داده است.

منطقه مذکور از نقطه نظر اکولوژیکی نیز مورد توجه جهانی است. به عنوان مثال، برنامه حفاظت بین‌المللی⁵⁵ (CI)، قفقاز جنوبی را (محدوده بسیار نزدیک به حوضه رودخانه کورا - ارس) به عنوان یکی از ۲۵ نقطه حساس از نظر تنوع زیستی در سطح جهان شناسایی کرده است. شایان ذکر می‌باشد که ارس محل تولید مثل یکی از آخرین ماهیان خاویار طبیعی (استورژن) است. جنگلهای اراضی خشک کنار رودخانه ای بی‌نظیری در طول کورا وجود دارد و دلتای محل اتصال رودخانه ارس و کورا به دریای خزر دارای تالابهای زیاد و مهمی می‌باشد.

وضعیت و شرایط عمومی آبها

فعالیت‌های انسانی در نیمه دوم قرن بیستم اثر شدیدی بر کیفیت و کمیت آب رودخانه‌ها گذاشته است مجموعه‌ای از عوامل چون آلودگی‌های صنعتی، تخلیه پسابهای شهری، مواد زائد جامد خانگی، آفت کشتهای کشاورزی، طرح‌های برق‌آبی / کنترل سیلاب / آبیاری در مقیاس بزرگ و تخریب حوضه آبخیز در کاهش کمیت و کیفیت آب نقش داشته‌اند. تمامی کشورها در ایجاد این وضعیت مؤثر بوده‌اند بسیاری از کشورهای منطقه در دهه ۱۹۹۰ افت اقتصادی چشمگیری را تجربه کرده‌اند و این امر سبب افزایش تهدیدات وارده و افت کیفیت آب در بعضی از بخشهای رودخانه شده است.

در آینده با رشد اقتصادی در منطقه فعالیت‌های اقتصادی شروع می‌شود در این حالت مهمترین سناریو، افزایش و رشد تهدیدها نسبت به سیستم رودخانه می‌باشد. مشکلات کمی آب عموماً با افزایش خشکسالی و سیلابها در دهه‌های گذشته حادث شده است. تخریب و نابودی کامل جنگل

⁵ Conservation International

توگای (Tugai) در آذربایجان نمونه خوبی از مدیریت نادرست می‌باشد که منجر به نابودی برگشت‌ناپذیر اکوسیستم شده است .

با حرکت به سمت پایین‌دست، چالش‌های کمی آب افزایش یافته و کیفیت آب نیز بیشتر تنزل می‌یابد. این موضوع ناشی از افزایش سطوح آلودگی و تجمع آن، افزایش تقاضای آب و خشکی طبیعی در نواحی پایین دست می‌باشد. رودخانه‌های ارس - کورا همچنین اثر مهمی بر دریای خزر دارند. این رودخانه دومین جریان اصلی ورودی به خزر است که حدود ۱۰٪ از آب کل ورودی به دریای خزر را تشکیل می‌دهد و بار آلودگی قابل توجهی را به دریاچه منتقل می‌کند. برای مدیریت پایدار این بخش از دریای خزر لازم و ضروری است که کمیت و کیفیت جریان ورودی از کورا - ارس مدیریت شود .

تهدیدات وارده بر کمیت و کیفیت آب

تهدیدات وارده از مناطق شهری و خانگی: جمعیت ساکن در حوضه رودخانه، فاضلابها و سایر مواد زائد خود را به طور مستقیم و تقریباً بدون هیچ‌نوع تصفیه‌ای به داخل رودخانه رها می‌سازند. این مشکل در سراسر حوضه آبریز گسترش یافته و در پایین دست حوضه بیشتر تجمع یافته است . این مسئله در نواحی بزرگ شهری پایین دست مانند تفلیس چشمگیرتر می‌باشد .

تهدیدات صنعتی: این منطقه به میزان زیادی صنعتی شده و عمدتاً بر فن‌آوریهای قدیمی و با آلودگی بالا متکی است. به علاوه کلیه کشورها دارای اراضی صنعتی آلوده و به حال خود رها شده‌ای هستند که احتمالاً آلودگی را در مقیاس زمانی وسیع به سیستم تحمیل می‌نماید. آلودگی‌های صنعتی تمامی مرزها را در می‌نوردند، به عنوان مثال، منطقه صنعتی راستاویلی (Rustavili) در نزدیکی تفلیس برای رودخانه کورا که از گرجستان به آذربایجان عبور می‌کند منبع آلودگی به شمار می‌آید. به علاوه صنعت یکی از مصرف کنندگان اصلی آب محسوب می‌شود که بر کمیت آب می‌تواند مؤثر باشد .

تهدیدات مرتبط با تولید انرژی: کشورهای بالادست به منظور تولید انرژی برق آبی از سدها استفاده می‌کنند. این امر بر جریان موقتی آب اثر می‌گذارد. برای افزایش استفاده از انرژی برق آبی طرحهای زیادی طی سالهای آتی در دست تهیه و اجرا می‌باشد.

تهدیدات کشاورزی: ارمنستان، گرجستان و آذربایجان دارای سیستم‌های کشاورزی ناکارآمد مبتنی بر مخازن و سیستم‌های آبیاری هستند اگرچه مقیاس و سطح فعالیتهای کشاورزی کاهش یافته است اما هنوز هم مصرف کننده اصلی آب به شمار می‌آیند. در گذشته کشاورزی یک منبع آلودگی بوده و هنوز هم دلایلی مبنی بر این امر وجود دارد. طرح‌های آبیاری منجر به اتلاف آب و شوری آن شده و سیستم‌های ناکارآمد کشاورزی سنتی، آفت‌کشها و کودها را به داخل آب وارد

می سازند. این مسائل در پایین دست حوضه شدت می یابد .

تخریب سرزمین : جنگل زدایی و مدیریت نامناسب حوضه آبریز در مناطق بالادست بر کیفیت و کمیت آبهای وارده به سیستم رودخانه های کورا و ارس و شاخه های فرعی آن تأثیر می گذارد .

علل اصلی و ریشه ای :

تهدیدات وارد بر کمیت و کیفیت آب که در بالا ذکر شده خود از دلایل اصلی و ریشه ای زیادی نشأت می گیرند که شامل موارد زیر می باشد :

در سطح منطقه ای :

- مؤسسات دولتی و غیردولتی درگیر در مدیریت آب با مؤسسات همتای خود در سایر کشورها همکاری نزدیک ندارند ؛
- انگیزه های کمی برای دستیابی و تضمین پایداری کمی و کیفی آب خروجی از کشورها وجود دارد ؛
- فعالیتهای بخش خصوصی در مرزها هماهنگی ندارند. این بخشها خود را ملزم به رعایت طرحها، استانداردها و قوانین موجود در مرزها نمی دانند ؛
- استانداردها، قوانین مصوب و اجرایی از کشوری به کشور دیگر متفاوت بوده و این امر در مدیریت یکپارچه حوضه اختلال ایجاد می کند ؛
- داده ها و اطلاعات در مورد کمیت و کیفیت آب به طور قابل توجهی در نقاط تقاطع مرزی محدود می باشد.

در سطوح ملی :

- مؤسسات دولتی ظرفیت لازم جهت مدیریت مناسب آب را نداشته و همکاری های بین بخشی کافی نمی باشد ؛
- ابزارهای لازم جهت ارتقاء مدیریت آب در بخشهای اقتصادی مانند صنعتی، کشاورزی و غیره موجود نیست ؛
- در آذربایجان مهاجرتهاى داخلی موجب بهره بردارى ناپایدار و غیر اصولی از منابع رودخانه و اطراف آن شده است ؛
- آلوده کننده ها انگیزه کمی برای پاکسازی دارند ؛
- مکانیسمهای قانون گذاری و اجرایی کمتر توسعه یافته اند ؛
- داده های مطمئن در رابطه با آلودگی اغلب در دسترس نیست ؛
- سازوکارهای لازم جهت تأمین اعتبار به منظور پاکسازی آب یا کاهش انتشار آلودگی موجود نمی باشد.

سناریوی پایه

به طور کلی کشورهای متأثر مشکل مربوطه را تشخیص داده‌اند و تلاش می‌کنند تا کیفیت آب را ارتقاء دهند. اما این تلاشها به صورت مجزا و ناهم‌هنگ بوده و عمدتاً به جای تأکید بر علل و عوامل ریشه‌ای بر تهدیدها تمرکز دارد. از آن جا که به میزان کافی به علل اصلی و ریشه‌ای پرداخته نشده است احتمال می‌رود که چالشهای کمی و کیفی به جای بهتر شدن، بیشتر شوند.

در این سناریو، جامعه بین‌المللی سعی دارد تلاشها و اقدامات لازم جهت توسعه و بهبود کیفیت آب را به ویژه در سه کشور پایین دست حمایت نماید. همچنین جامعه بین‌الملل در تلاش است که همکاری‌های منطقه‌ای میان این سه کشور را ترویج و توسعه دهد. عدم حضور ترکیه و ایران در بسیاری از ابتکارات اولیه به این معناست که روش جامع و یکپارچه‌ای به کار گرفته نشده است. در کشورهای پایین دست هیچ ابزار قوی جهت رواج و توسعه همکاری و هماهنگی موجود نمی‌باشد و در صورت وجود، ظرفیت موجود در این کشورها جهت مدیریت آب و ایجاد هماهنگی در مقاطع زیر ناحیه‌ای ناکافی است. کمبود اطلاعات، تنظیم اولویت‌ها را به طور چشمگیری غیرممکن و سخت می‌سازد ابتکارات و اقدامات موجود در عرصه فنی محدود بوده، رویکرد جامعی پیگیری نمی‌شود و بیشتر تمایل بر این است که فعالیت‌ها بر تهدیدهای فوری متمرکز شوند تا این که به عوامل ریشه‌ای و اصلی پرداخته شود. در واقع آنها قصد ندارند به اقدامات اصلاحی جامع مورد نیاز و سرمایه‌گذاری‌های لازم بپردازند.

۱۰- نتایج مورد انتظار

هدف کلی پروژه پیشنهادی اطمینان یافتن از کمیت و کیفیت آب در سراسر سیستم رودخانه کورا – ارس است که تأمین کننده نیازهای کوتاه‌مدت و بلندمدت جهت عملکرد بهینه اکوسیستم و نیازهای جوامع مصرف کننده در حوزه می‌باشد. هدف جانبی بهبود کیفیت دریای خزر است.

جهت دستیابی به هدف کلی، اهداف فوری عبارتند از: ترویج همکاری‌های منطقه‌ای جهت مدیریت حوزه آبریز، افزایش ظرفیتهای منطقه‌ای و ملی به منظور پرداختن به مشکلات کمی و کیفی، بهبود و توسعه اساسی در کیفیت و کمیت آب در نقاط خاص رودخانه، توسعه ترتیبات ساختاری و مالی پایدار جهت مدیریت بلندمدت و حفاظت از رودخانه‌ها، ارتقاء اصلاحات مناسب در بخشهای اقتصادی مسبب آلودگی، کمبود آب و تخریب زیستگاه‌ها. تأکید اصلی بر مسائل فرامرزی خواهد بود.

طی مرحله PDF B، پروژه پیشنهادی، تجزیه و تحلیل بازشناختی فرامرزی⁶⁶ (TDA) و پیش‌نویس برنامه عملیاتی استراتژیک⁷⁷ (SAP) را فراهم می‌نماید. SAP چارچوب محکمی برای رویکرد مدیریتی منسجم، منطقه‌ای و طولانی مدت رودخانه ارس – کورا فراهم می‌آورد.

پس از این مرحله، مرحله پروژه‌های کامل، اجرای SAP را از طریق مجموعه‌ای از اصلاحات قانونی، ساختاری و سیاست‌گذاری در سطح منطقه‌ای و ملی و حمایت‌های تصاعدی قرضی برای پروژه‌های پایلوت، در

⁶ Transboundry Diagnostic Analysis

⁷ Strategic Action Programme

دست اجرا و اصلی موجود در SAP حمایت خواهد کرد. سازوکارهای مدیریتی منطقه‌ای عملیاتی خواهند شد و ابزارهای مدیریتی توسعه خواهند یافت. اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری‌های سبک و سنگین همراه با بخشی از سرمایه‌گذاری‌های تصاعدی حمایت شده توسط پروژه کامل GEF طراحی و اجرا خواهند شد. ترتیبات ساختاری و مالی پایدار جهت مدیریت بلندمدت رودخانه‌ها، پایه‌گذاری خواهد شد. این امر احتمالاً شامل بسیج اعتبارات بخش خصوصی و عمومی برای اجرای SAP خواهد بود. اصلاحات در بخشهای مهم آلوده و استحصال آب شروع خواهد شد.

پروژه پیشنهادی GEF براساس یافته‌ها، اطلاعات و ظرفیت‌سازی‌های ساختاری و توسعه‌ای پایه‌گذاری شده توسط سایر پروژه‌های بین‌المللی در منطقه به ویژه پروژه حمایت مالی شده توسط کمک‌های آمریکا (USAID) در زمینه مدیریت پایدار منابع آب در قفقاز و پروژه حمایت مالی شده توسط اتحادیه اروپا (EU) به نام مونیتورینگ حوضه کورا (پروژه TACIS در خصوص مدیریت رودخانه مشترک) و پروژه طراحی منطقه‌ای اکوسیستم حمایت شده توسط آلمان بنا نهاده شده است. اطلاعات اولیه مربوط به این پروژه‌ها و سایر پروژه‌های مرتبط در ضمیمه ۷ آمده است.

۱۱- فعالیتهای برنامه‌ریزی شده به منظور دستیابی به نتایج:

در زیر فهرستی از فعالیتهای شاخص ارائه شده است. صحت این موارد طی فاز PDF تحقق می‌یابد. بعضی از فعالیتهای فهرست شده در زیر طی مرحله PDF شروع و حتی کامل می‌شوند فعالیتهایی که تأمین مالی مشترک می‌شوند با علامت «*» نشان داده شده‌اند:

فعالتهای مشخص در سطح منطقه‌ای:

- تصویب آنالیز بازشناختی فرامرزی (TDA) و تهیه پیش‌نویس SAP*. سازوکارهای مالی به منظور اجرای SAP شناسایی خواهد شد؛
- ارزیابی و تصویب SAP در سطوح بالای دولتی؛
- تهیه طرح‌های اجرایی سالانه SAP به همراه برنامه مالی؛
- تصویب قطعی طرح‌ها و کل بودجه سالانه و به منظور اجرای آنها؛
- تهیه مطالعات امکان‌سنجی به منظور نشان دادن این که در هر کشور انجام کدام فعالیت یا اقدام توصیف شده در تلاقی‌های مرزی دارای اولویت اول می‌باشد (این فعالیت در خلال مرحله PDF شروع می‌شود)*؛
- طراحی (PDF) و ایجاد یک سازوکار بین دولتی برای مکانیزم مدیریتی حوضه آبریز رودخانه؛
- انجام فعالیتهای آموزشی به منظور تقویت مکانیسم مدیریتی مذکور*؛
- برگزاری کارگاه‌های منطقه‌ای به منظور گردهمایی کلیه ذینفعان جهت تسهیل فعالیتهای یکپارچه*؛
- استقرار سیستمهای تکنولوژی اطلاعاتی و ارتباطی، شامل مکانیسمهای انتشار و انعکاس نتایج پروژه*؛

- اجرای اجزا نرم‌افزاری SAP که شامل پایش، آموزش، ایجاد پایگاه داده، تأسیس مرکز یا مراکز مرجع، ارتقاء سطح آگاهی، تقویت NGO و شبکه‌های آن، تقویت قوانین و سیاستگزاری‌ها، تقویت انگیزه‌های تجاری و فعالیتهای مؤثر در تولید درآمد می‌باشد.

در سطح ملی :

- تهیه و ارزیابی طرح‌های اجرایی ملی و سالانه SAP؛
 - بسیج و همکاری مالی از طریق نشستهای منظم با اهدا کننده‌های وامهای بلاعوض (PDF)؛
 - اجرای حداقل یک سرمایه‌گذاری بنیادی جهت مقابله با کمبود آب یا کشمکهای مربوط به آلودگی آب ملاحظه شده در محلهای تلاقی مرزی در هر کشور. این پروژه‌ها به عنوان پروژه‌های توجیهی عمل می‌نمایند که به طور بارزی نمایانگر چگونگی همکاری‌ها، کارایی و روش‌ها و عملی بودن مکانیسم‌های مالی می‌باشد*؛
 - اجرای برنامه‌های آموزشی، ارتقاء آگاهی، سمینارها و کنفرانسها؛
 - تعهد و تقبل در زمینه جمع‌آوری داده، فراهم نمودن پایگاه داده، سیستمهای مدیریت اطلاعات*؛
 - تهیه پیش‌نویس‌هایی در خصوص قانونگذاری و انگیزه‌های اقتصادی به منظور ارتقاء رفتارها و شیوه‌های استفاده پایدار از آب؛
 - اجرا و تحقق فعالیتهای توسعه تجاری به منظور رفع موانع جهت سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی.
- به علاوه ممکن است به فعالیتهای ویژه یا دو جانبه بین چند کشور نیاز باشد که شناسایی و توسعه آنها به طور مشترک در مرحله PDF صورت می‌گیرد که این فعالیت‌ها می‌تواند شامل موارد زیر باشد.
- مطالعه کیفیت دریاچه mingchevir (آذربایجان)
 - بهبود و توسعه تفاهم‌نامه‌های تقسیم آب میان ارمنستان و آذربایجان
- به هر حال بر تبادله نظر و مشورت‌های گسترده در سطح ملی و منطقه‌ای و اطمینان از جمع‌آوری اطلاعات با کیفیت بالا و تجزیه و تحلیل کارها تأکید می‌شود.

۱۲- ذینفعان درگیر در پروژه

- تجزیه و تحلیل ذینفعان در طول PDF، همراه با تعیین نقش‌ها، توان یا میزان درگیری ذینفعان و سازمان‌های بخش خصوصی در هر کشور به طور دقیق‌تری تعیین خواهد شد. به نظر می‌رسد مؤسسات و سازمانهای زیر درگیر این امر باشند. که البته این مسئله هیچگونه محدودیتی در اعمال یافته‌های ناشی از تجزیه و تحلیل‌های مرحله PDF ایجاد نمی‌نماید :
- وزارتخانه‌ها، کمیته‌های ایالتی و سازمانها به همراه دفترهای محلی آنها و کمیته‌های حفاظت

محیط زیست مجلس، سازمانهای هواشناسی و آبشناسی و غیره ؛ • مؤسسات محلی ؛ • انجمن‌ها و اتحادیه‌های مصرف کننده آب شامل مصرف کنندگان شهری و خانگی ؛ • نمایندگان کشاورزان و صنایع ؛ • سازمانهای غیردولتی (NGO ها)، دفاتر منابع NGO و مرکز محیط زیست منطقه‌ای⁸⁸ (REC) ؛ • نمایندگان جوامع علمی ؛ • جامعه حمایت کنندگان مالی و مؤسسه‌های بین‌المللی مالی .
بخش ۲- اطلاعات حاصل از فعالیتهای PDF-A
جهت توسعه پروژه کامل (Full project) پیش‌بینی می‌شود که ابتدا باید مرحله PDF A و سپس PDF B پروژه انجام شود. اهداف اصلی پروژه PDF A عبارتند از ، تأیید تعهدات ملی، جلب حمایت کنندگان سازمانی برای پروژه و یافتن منابع مالی مشترک برای PDF B و پروژه کامل. براساس نتایج حاصل از PDF A و فعالیتهای حمایت شده در مرحله PDF B ، یک TDA جامع و پیش‌نویس SAP به همراه بسیج منابع مالی به منظور همکاری‌های مالی در پروژه کامل و به منظور اجرای SAP تهیه خواهد شد و بدین ترتیب مکانیسم‌های مدیریت حوضه آبریز رودخانه راه‌اندازی می‌شوند. همچنین در PDF B اسناد «پروژه کامل» GEF تهیه می‌شود .
۱۳- فعالیتهای و اقداماتی که با اعطای وام PDF A حمایت مالی می‌شوند : ۱- پایه‌گذاری ترتیبات اجرایی و هماهنگی‌های PDF A هر کشور مسئول انتخاب یک مرجع اصلی ملی^۹ است. وظیفه مرجع اصلی ملی انتخاب و تعیین یک هسته مرکزی متشکل از سازمانهای درگیر در توسعه پروژه است . دفتر خدمات‌رسانی پروژه سازمان ملل^{۱۰} اجرای PDF A را به عهده می‌گیرد که همراه با دفاتر کشوری UNDP و تحت هدایت و راهنمایی UNDP/GEF و همکاری با REGP¹¹¹ کارشناس بین‌المللی را به عنوان هدایت کننده PDF A پروژه تعیین و استخدام می‌نماید . ۲- تهیه شرح خدمات و طرح کار کارشناس بین‌المللی پیش‌نویس کامل شرح خدمات¹²¹² (TOR) را برای انجام کار داخل کشوری و کارگاههای منطقه‌ای (یعنی فعالیتهای ۳ و ۵) تهیه می‌نماید. که پس از تصویب مرجع اصلی ملی، توسط UNDP و UNDP/GEF مورد رسیدگی و تصویب قرار می‌گیرد . مرجع اصلی ملی پس از

⁸ Regional Environmental Centre

مشورت با دفاتر UNDP مستقر در هر کشور، مشاوران ملی را انتخاب می‌کند که توسط دفتر خدمات رسانی پروژه سازمان ملل (UNOPS) به کار گرفته می‌شوند.

۳- جمع‌آوری اطلاعات و مشاوره درون کشوری

در هر کشور، یک کارشناس ملی مسئولیت بازبینی و مرور اجمالی وضعیت کشور را به عهده می‌گیرد. اهداف این بازبینی عبارتند از: تسهیل یکپارچه‌سازی و هماهنگی پروژه و تعهد قطعی به آن، معتبرسازی اطلاعات فنی و ساختاری موجود و تکمیل آنها، آغاز و شروع فرایندهای مشورتی درون کشوری، فراهم نمودن هیأت‌های ملی رسمی به منظور شرکت در مشاوره‌های ملی (فعالیت ۵) این بازبینی موارد زیر را نیز تحت پوشش قرار می‌دهد:

چارچوب ساختاری درون کشوری؛ تجزیه و تحلیل ذینفعان، وضعیت رودخانه‌ها و ارزیابی تهدیدهای وارده بر رودخانه در سطح کلان.

کارشناس بین‌المللی اطلاعات مربوط به پروژه‌های پیشنهادی بین‌المللی در دست اقدام را جمع‌آوری و مرور خواهد کرد. همچنین مسئول جمع‌آوری اطلاعات موجود مرتبط با فعالیتهای در حال اجرا و برنامه‌ریزی شده در ترکیه می‌باشد.

۴- تهیه پیش‌نویس درخواست PDF B

براساس مستندات موجود (مواردی که قبلاً تهیه شده، پیش‌نویس ناقص درخواست PDF B) درخواست کامل PDF B به کمک کارشناسان بین‌المللی تهیه خواهد شد. علاوه بر تکمیل کلیه بخشهای استاندارد ضمیمه‌های مربوط به PDF B، انجام موارد زیر نیز ضروری است:

الف) تلفیق و یکپارچه‌سازی یافته‌ها و پیشنهادهای گزارشهای در دست تهیه حاصل از فعالیت ۳؛

ب) تهیه گزارشی جهت توصیف گزینه‌های مشارکت‌ها. این گزارش باید مختصراً موارد زیر را مورد بحث قرار دهد:

- گزینه‌هایی برای مشارکت مالی در مرحله PDF B و پروژه کامل؛
- گزینه‌هایی برای مدیریت بسیج امکانات مالی مورد نیاز در خصوص تهیه سند PDF B. این جزء از کار منتهی به تهیه اولویت‌های سرمایه‌گذاری¹³ (PIP) که بخش مهمی از SAP می‌باشد، می‌گردد. تهیه PIP احتمالاً به یک مؤسسه مالی بین‌المللی نظیر بانک جهانی یا بانک توسعه‌ای (نظیر بانک توسعه آلمان یا بانک اروپایی بازسازی و توسعه¹⁴ KFW) یا

⁹ National Focal Point

¹⁰ UN Office for Project Service

¹¹ Rural Employment Generation Programme

¹² Terms of Reference

EBRD¹⁵) یا یک بانک تجاری و یا مشاور سرمایه‌گذاری واگذار می‌شود. گزینه‌های موجود در گزارش مشارکت مالی، می‌تواند تصمیم‌گیری مربوطه را تسهیل نماید؛

- همکاری‌های ممکن با پروژه‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی مربوطه در حال انجام؛
- گزینه‌هایی برای ترتیبات اجرایی مرحله B PDF پروژه، شامل UNDP و UNDP/DEX، NGO و یا سایر بخش‌های اجرایی؛

متخصص بین‌المللی مسئولیت و رهبری تهیه گزارش گزینه‌های مشارکت را به عهده دارد و همچنین مسئول ارزیابی و بررسی هر نوع همکاری ممکن با ترکیه در پروژه مذکور می‌باشد.

۵- کارگاه آموزشی مشاوره و ارزیابی

کارگاه آموزشی ۲-۳ روزه به منظور مرور و ارزیابی پیش‌نویس درخواست PDF B و رسیدن به یک توافق کلی در زمینه رویکرد پروژه در سطح منطقه‌ای برگزار می‌شود. همچنین در این کارگاه ایجاد و تشکیل یک کمیته تلفیق و شناسایی اعضای گروه مشاور فنی پروژه مورد تصویب و تأیید قرار خواهد گرفت. در این کارگاه مکان دفتر منطقه‌ای نیز تعیین شده و گزارش گزینه‌های مشارکت مورد بازبینی قرار می‌گیرد که به تعیین اقدامات اجرایی PDF B کمک خواهد نمود.

تذکر: کارگاه آموزشی منطقه‌ای و کلیه تدارکات مربوط به آن، به وسیله صندوق مالی برنامه عمران سازمان محلل متحد در خصوص اقدامات اولیه مربوط به حوضه آبریز رودخانه‌های مشترک¹⁶ (UNDP/TRIB Trust) تأمین می‌شود. UNDP/TRIB برای تأمین مالی پروژه به مشارکت کشورهای ارمنستان، گرجستان و آذربایجان در کارگاه را تأمین مالی می‌کند. بودجه مالی UNDP/TRIB توسط UNOPS به اجرا گذاشته می‌شود. با این سند PDF A، حضور ایران نیز میسر می‌شود (و ترکیه در صورت تمایل به مشارکت).

۶- نهایی نمودن درخواست PDF B

درخواست PDF B نهایی خواهد شد. کلیه ضمايم و الحاقات مورد نیاز برای تکمیل اسناد پروژه UNDP آماده خواهد شد. که شامل موارد زیر می‌باشد:

گزارش تفصیلی اجرایی، ترتیبات اجرایی و همکاری‌های مالی، ریز مخارج مورد نیاز برای تهیه TDA و پیش‌نویس SAP.

۱۴- خروجی و نتایج مورد انتظار PDF A و تکمیل داده‌ها:

۱- یکی از نتایج مهم و کلیدی PDF A افزایش درک و تعهد چهار دولت شریک و متأثر از این پروژه و مؤسسات غیردولتی موجود در چهار کشور ذینفع، نسبت به پروژه حاضر می‌باشد. این تعهدات و الزامات، زمینه و پایه‌ای برای اجرای موفق PDF B و تهیه یک SAP واقعی خواهد شد. نتیجه مذکور با شرکت در کارگاه منطقه‌ای و فرایند سریع حاصل از امضای درخواست PDF B توسط چهار کشور ساحلی و نتایج پروژه‌های متعاقب آن تحقق می‌یابد.

۲- نتیجه مهم دیگر PDF A، تشریح وظایف و مسئولیتهای ذینفعان پروژه می باشد که موارد زیر را شامل می شود :

- شفاف سازی اقدامات اجرایی و اداری برای PDF B، شامل کمیته راهبری پروژه ؛
- تعریف کامل اقدامات بین دولتی مورد توافق در سطح منطقه ای برای مدیریت پروژه؛
- شناسایی همکاران و مشارکت کنندگان مالی بالقوه برای PDF B و پروژه کامل در نتیجه انجام مشاوره های مناسب و مقتضی با این گروه ها ؛
- مشخص نمودن سازمان مسئول جهت بسیج و گسیل نمودن کلیه اجزا تأمین کننده منابع مالی برای PDF B.

۳- نتیجه سوم، درخواست کامل شده PDF B می باشد. این درخواست مشخص خواهد نمود که چگونه پشتیبانی ها و حمایت های PDF B در موارد زیر به کار برده خواهد شد :

- تعیین مدیریت پروژه کامل و ترتیبات حمایتی فنی؛
- تعیین هزینه خروجی و منابع تأمین مالی فعالیتهای مرتبط با پروژه کامل؛
- تهیه تجزیه و تحلیل بازشناختی فرامرزی (TDA) که سند علمی جامعی است و به عنوان پایه و اساسی برای برنامه ریزی های آتی، تنظیم اولویت ها و تصمیم گیری ها مورد استفاده قرار می گیرد؛
- تهیه پیش نویس برنامه عملی استراتژیک (SAP). زمان و هزینه های کلیه اقدامات لازم جهت مدیریت اکوسیستم رودخانه ارس - کورا در آن تعیین و تشریح می گردد. SAP نقش ها و مسئولیتها را به طور مشروح مشخص نموده همچنین سرمایه گذاری های فیزیکی، اصلاحات مدیریتی و ساختاری، قانونی و مالی را پوشش خواهد داد؛
- اطمینان از تعهد کامل کلیه ذینفعان جهت اجرای SAP که شامل کلیه ذینفعان دولتی و غیردولتی در سطح محلی، ملی و بین المللی است.

پیش بینی می شود که فعالیتهای PDF A از اکتبر ۲۰۰۳ آغاز شود. که می بایستی تا پایان آوریل ۲۰۰۴ تکمیل شود. (به طرح کار در ضمیمه ۱ مراجعه شود).

۱۵- سایر مشارکت کنندگان و تأمین کنندگان مالی :

کل بودجه پیش بینی شده در مرحله PDF B پروژه :

GEF : ۷۰۰۰۰۰ دلار آمریکا

مشارکت مالی دولتی : ۲-۳۰۰۰۰۰ دلار آمریکا

سایر مشارکت کنندگان مالی: ۲۰۰۰۰۰-۱ دلار آمریکا
جمع: ۱/۲-۱/۰ دلار آمریکا

جزئیات مربوط به مشارکت مالی مرحله PDF B پروژه:
همکاری های مالی دولت به صورت غیرنقدی بوده که در طول PDF A تعیین می شود. سایر منابع مشارکت مالی در طول PDF A مشخص می شود. که احتمالاً شامل موارد زیر می باشد:
برنامه عمران سازمان ملل متحد/سازمان منطقه ای برای اروپا و کشورهای مشترک المنافع¹⁷¹³ UNDP/RBEC؛ پیشگامان حوضه آبریز رودخانه فرامرزی¹⁸¹⁴ (TRIB) صندوق مالی محیط زیست UNDP، برنامه کمک های آمریکا برای قفقاز جنوبی (USAID)؛ برنامه کمک های فنی اتحادیه اروپا به کشورهای مشترک المنافع (EU-TACIS).
قابل ذکر است که برنامه دولتی محیط زیست UNDP/RBEC و پیشگامان حوضه آبریز رودخانه فرامرزی در PDF A همکاری مالی دارند.

جزئیات بودجه بندی برای پروژه کامل
میزان بودجه مورد نیاز پروژه کامل در نتیجه SAP و تجزیه و تحلیل هزینه های تصاعدی مربوط به آن حادث می گردد. مقداری از اعتبار مالی PDF B، جهت شناسایی و اطمینان از مشارکت های مالی در مرحله پروژه کامل مورد استفاده قرار خواهد گرفت. که شامل سرمایه گذاری مالی جهت توسعه ساختارهای زیربنایی می باشد. مراجع مربوط به مشارکت های مالی احتمالی شامل موارد زیر می باشد: صندوق مالی سازمان ملل کمیسیون اقتصادی اروپا¹⁹¹⁵ (UNECE) برای برنامه حفاظت زیست محیطی قفقاز جنوبی، برنامه کمک های آمریکا برای قفقاز جنوبی، برنامه کمک های فنی اتحادیه اروپا به کشورهای مشترک المنافع و سازمان امنیت و همکاری در اروپا²⁰¹⁶ OSCE

۱۶- بودجه کل PDF A و اطلاعات مربوط به چگونگی تأمین هزینه های آن:

فعالیت	GEF (US\$)	UNDP/REGP	UNDP/TRIB	دولت Govt ¹⁷	کل (US\$)
۱- پایه گذاری PDF A به منظور همکاری و اقدامات اجرایی	۰	۰	۰	۴۵۰۰	۴۵۰۰
۲- تهیه شرح خدمات تفصیلی طرح کار	۵۰۰	۰۰	۰	۵۰۰	۱۰۰۰
۳- انجام بررسی های درون کشوری	۱۲۲۵۰	۲۰۰۰	۰	۱۰۰۰	۱۵۲۵۰

¹⁷ UNDP Regional Bureau for Europe and the CIS (Common Wealth of independent state)

¹⁸ Trans-boundary River Basin Initiative

¹⁹ United Nations Economic Commission for Europe

²⁰ Organization for security and Cooperation in Europe

^{۲۱} کمک دولتی غیرنقدی بوده و به صورت نیروی انسانی تهیه مکان اداری و هزینه های ارتباطی می باشد.

۳۲۵۰	۵۰۰	۰	۰	۲۷۵۰	۴- تهیه پیش نویس درخواست PDF B
۳۱۷۰۰	۵۵۰۰	۱۴۴۵۰	۳۰۰۰	۸۷۵۰	۵- کارگاه آموزشی ارزیابی و مشاوره در سطح منطقه
۲۷۵۰	۲۰۰۰	۰	۰	۷۵۰	۶- نهایی نمودن درخواست PDF B
۵۸۴۵۰	۱۴۰۰۰	۱۴۴۵۰	۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	مجموع
بخش ۳- اطلاعات مربوط به مؤسسه درخواست کننده					
۱۸- تاریخ تصویب، عضویت و رهبری :			۱۷- نام :		
سازمانهای هدایت کننده کشوری عبارتند از :			کشورهای عضو پروژه، کشورهای ساحلی حوضه آبریز رودخانه ارس - کورا می باشند. کشورهای آذربایجان، ارمنستان، گرجستان و ایران تعهد قانونی کامل خود را نسبت به مشارکت در پروژه و اجرای SAP اعلام داشته اند. به نامه های ضمیمه ۵ مراجعه شود. به ویژه دولت گرجستان (وزارت محیط زیست) که در حمایت پروژه و بسیج سایر کشورها برای درگیری در آن، نقش فعالی داشته است .		
ارمنستان: وزارت حفاظت از منابع طبیعی			دولت ترکیه چندی است که شدیداً در صدد بهبود روابط و همکاری های منطقه ای در زمینه مدیریت آب برآمده است اما تاکنون آمادگی خود را برای ورود به پروژه به طور رسمی اعلام ننموده است. در واقع ترکیه تشویق خواهد شد که به عنوان ناظر در کلیه فعالیتها شرکت کند با این دیدگاه که مشارکت کاملی در آینده داشته باشد .		
آذربایجان: وزارت اکولوژی و منابع طبیعی			۱۹- الزامات / شرح خدمات :		
گرجستان: وزارت محیط زیست					
جمهوری اسلامی ایران: وزارت نیرو			در هر کشور سازمان هدایت کننده پروژه که در بخش ۱۸ معرفی شده است مسئولیت مدیریت آب را به عهده دارد. به هر حال برای پروژه ای با این ماهیت لازم است سازمانهای		
۲۰- منابع در آمد :					
بودجه ملی					

	ملی دیگر از جمله امور خارجه، اقتصادی و مالی، انرژی، ترابری و جنگلها در این پروژه درگیر شوند. سازمان کشوری هدایت کنند ه پروژه موظف است کلیه سازمانهای دیگر را، در سرتاسر فرایندهای PDF، با پایه گذاری مکانیسم های همکاری ملی و در صورت لزوم به کارگیری اعضای غیردولتی درگیر نماید .
۲۱- فعالیتهای و برنامه های اخیر به ویژه فعالیتهای مربوط به GEF : در حال حاضر فعالیتهای و پروژه های مرتبط زیادی در منطقه در مرحله شروع و یا در دست اجرا می باشند برخی از مهمترین آنها عبارتند از : - تأسیس مرکز محیط زیست منطقه ای (REC) (ارمنستان، آذربایجان و گرجستان) - راه اندازی برنامه دولتی محیط زیستی UNDP به عنوان بخشی از برنامه منطقه ای RBEC ؛ - همکاری با پروژه سرمایه گذاری شده USAID تحت عنوان پروژه مدیریت پایدار آب قفقاز جنوبی (ارمنستان، آذربایجان و گرجستان) - ترکیه نیز رسماً در بعضی از فعالیتهای حضور داشته است ؛ - حمایت دولت آلمان از طریق بانک توسعه آلمان (kfw) از پروژه «تشریح دیدگاه برنامه حفاظت اکوسیستم منطقه ای» و برنامه حفاظت از «طبیعت و تنوع زیستی در منطقه قفقاز» ؛ - برنامه حفاظت محیط زیست قفقاز جنوبی، تحت حمایت و همکاری صندوق مالی سازمان ملل کمیسیون اقتصادی اروپا (ارمنستان، آذربایجان و گرجستان) ؛ - حفاظت از اکوسیستم های خشک و نیمه خشک قفقاز، از طریق حمایت مالی پروژه های با اندازه متوسط صندوق جهانی محیط زیست^{22/18} (GEF MSP) (ارمنستان، آذربایجان و گرجستان) - برنامه محیط زیست دریای خزر از طریق حمایت مالی UNDP/GEF و CEP (ایران، آذربایجان و سایر کشورهای ساحلی خزر) - پروژه مدیریت آب فرامرزی تحت حمایت کمک های فنی اتحادیه اروپا به کشورهای مشترک المنافع (EUTACIS) برای اطلاعات بیشتر در مورد برخی از این فعالیتهای به ضمیمه ۷ مراجعه شود .	

²² GEF Medium Sized Project

بخش چهارم : اطلاعات توسط مؤسسات و سازمانهای اجرایی کامل می شود
۲۲- شماره شناسه پروژه : PIMS # ۲۲۷۲
۲۳- مشخصات و آدرس تماس شخص مرتبط در سازمان اجرایی : نیک رمپل (Nick Rample) هماهنگ کننده منطقه ای GEF اداره منطقه ای اروپا و کشورهای مشترک المنافع^{۲۳} تلفن : ۴۵۸-۴۹۳۳۷-۲-۴۲۱ فاکس : ۴۵۰-۴۹۳۳۷-۲-۴۲۱ پست الکترونیک : nick.rempel@undp.org
۲۴- ارتباط با برنامه سازمان مجری در سالهای اخیر، تجربه و دانش زیادی در ارتباط با تهیه SAP و ارتقاء همکاری های منطقه ای در مورد آبهای بین المللی ایجاد شده است که بسیاری از این موارد از طریق حمایت GEF و اعتبارات مربوط به آبهای بین المللی گسترش یافته است. پروژه حاضر بر پایه این تجارب و یافته ها بنا نهاده خواهد شد. به ویژه این که، SAP پروژه حاضر در طول PDF B، به منظور اطمینان از انجام نظریات مطروحه در آن در قالب پروژه کامل، با پشتیبانی و حمایت های فزاینده GEF، تهیه خواهد شد. مطلب حائز اهمیت دیگر این است که به منظور تعهد مالی مطمئن نسبت به SAP، شناسایی و درگیری شرکای مالی بالقوه در اولین مرحله مهم و ضروری است. این امر از آغاز PDF A و با فعالیتهای مربوطه طی PDF B نشان داده خواهد شد. تحقق و اجرای SAP ارس - کورا به انواع مکانیسم های مالی و اقدامات حمایتی نیاز دارد. بنابراین مانند سایر پروژه های بین المللی آب، اجرا و تحقق SAP به هماهنگی خوب و همکاری میان مؤسسات اجرایی GEF²⁴²⁰ (IA) و دیگر اهدا کنندگان مالی بستگی دارد بنابراین برای اطمینان یافتن از این قضیه کلیه مؤسسات اجرایی و اهداء کنندگان مالی اصلی باید از ابتدای فرایند آماده سازی SPA و در طول آن درگیر کار شوند. همچنین برای شرکت در کارگاههای منطقه ای دعوت شوند و در حالی که PDF B در جریان است، کمیته راهبری پروژه تأسیس شده و نیز مؤسسات اجرایی (IA) برای نظارت بر گردهمایی ها دعوت

²³ Regional Bureau for Europe and CIS

²⁴ GEF Implementing Agency

شوند.

این پروژه، ارتباط نزدیکی با برنامه جاری محیط زیست دریای خزر²⁵²¹ (CEP) دارد. CEP تمامی کشورهای حاشیه دریای خزر را درگیر نموده است این پروژه به وسیله شوايعالی GEF و چندین تأمین کننده مالی دیگر حمایت می شود. CEP پایه اطلاعاتی، داده‌ای و فنی بسیار قوی را فراهم نموده است که می تواند در هر دو مرحله PDF و پروژه کامل مورد استفاده قرار گیرد. در طول مرحله PDF، همکاری و مشارکت بهینه با CEP و مرکز هماهنگی آن تعیین خواهد شد.

بعلاوه در نقاطی که امکان پذیر باشد این پروژه بر پایه‌های اطلاعاتی و ساختاری سایر پروژه‌های منطقه‌ای GEF بنا نهاده خواهد شد. بعنوان مثال می توان به برنامه حفاظت اکوسیستم‌های خشک و نیمه خشک در قفقاز اشاره کرد. پروژه مذکور ارمنستان، آذربایجان و گرجستان را در بر می گیرد و هدف آن توسعه برنامه‌های مدیریت محدوده‌های خشک و انجام پروژه‌های پایلوت در حوزه آبریز کورا می باشد. این پروژه اطلاعات و داده‌های مربوطه را برای تجزیه و تحلیل بازساختی ملی تولید می کند همچنین نمونه‌ای از ترتیبات ساختاری مناسب در سطوح فنی و تصمیم گیری می باشد. پروژه مرتبط و نزدیک دیگر پروژه‌ای است که توسط بانک جهانی²⁶²² (WB) با هدف بهبود سیستم آبیاری در آذربایجان شمالی اجرا شده است. همکاری و مشارکتهای ممکن با این پروژه در حین PDF مورد مطالعه و بررسی قرار خواهد گرفت.

در نقاط مقتضی و مناسب، پروژه پیشنهادی به پروژه‌های ملی تحت حمایت تأمین کنندگان مالی مانند پروژه UNDP در گرجستان تحت عنوان «ظرفیت سازی برای وزارت محیط زیست» اتصال خواهد یافت.

ضمایم

ضمیمه ۱: برنامه کاری

ضمیمه ۲: بودجه مرحله A PDF پروژه UNDP براساس ورودی‌ها

ضمیمه ۳: متن حقوقی

ضمیمه ۴: شرح خدمات برای ورودی‌های مرحله A PDF پروژه

- کارشناسان بین المللی مدیریت آب
- کارشناسان ملی
- هماهنگ کننده کارگاه
- کارگاه مشاوره منطقه‌ای

²⁵ Caspian Environmental Programme

²⁶ World Bank

ضمیمه ۵: نامه‌های تأیید شده پروژه
ضمیمه ۶: نقشه سیمای جغرافیایی حوضه کورا - ارس / اراکز
ضمیمه ۷: اطلاعات اولیه در مورد پروژه‌های مرتبط در منطقه

ضمیمه ۱ - برنامه کاری

ماه	۱	۲	۳	۴	۵	۶
فعالیت						
ایجاد همکاری و اقدامات اجرایی						
تهیه شرح خدمات تفصیلی و طرح کاری						
جمع آوری اطلاعات ملی و مشاوره						
تهیه پیش نویس درخواست PDF B						
کارگاه آموزشی و مشاوره منطقه ای						
نهایی کردن درخواست PDF B						

ضمیمه ۲ - بودجه پروژه UNDP PDF A

فاز مقدماتی رودخانه ارس - کورا

US\$ کل	REGP US\$ کل	GEF US\$ کل	GEF US\$		TRIB US\$	m/m	توصیف	B/L	Comp
			۲۰۰۴	۲۰۰۳			نیروی انسانی پروژه		۱۰
۱۶,۳۰۰		۱۲,۲۵۰	۶,۱۲ ۵	۶,۱۲ ۵	۴,۰۵۰	۱/۲ m/m	مشاوران و کارشناسان بین‌المللی کارشناس آب / هدایت کننده پروژه	۱۱ ۱۱,۰۱	
۱۶,۳۰۰		۱۲,۲۵۰	۶,۱۲ ۵	۶,۱۲ ۵	۰,۰۵۰		جمع	۱۱,۹۹	
۲,۷۵۰	۱۰۰۰	۱,۷۲۵	۸۷۵	۸۷۵	۰	۱m/m	متخصصین بین‌المللی	۱۷ ۱۷/۰۱	
۲,۴۵۰	۸۰۰	۱,۶۵۰	۸۲۵	۸۲۵	۰	۱m/m	ارمنستان	۱۷/۰۲	
۲,۴۵۰		۲,۴۵۰	۱,۲۲ ۵	۱,۲۲ ۵	۰	۱m/m	آذربایجان	۰/۰۳	
۲,۴۵۰		۲,۴۵۰	۱,۲۲ ۵	۱,۲۲ ۵	۰	۱m/m	گرجستان	۱۷	
۲,۴۵۰		۲,۴۵۰	۱,۲۲ ۵	۱,۲۲ ۵	۰	۱m/m	ایران	۱۷/۰۴	
۲,۴۵۰		۲,۴۵۰	۱,۲۲ ۵	۱,۲۲ ۵	۶۵۰	۱	ترکیه	۰/۰۵	
۶۵۰		۰	۵	۵		هفته	هماهنگ کننده	۱۷ ۱۷/۰۶	
۱۳,۲۰۰	۱,۸۰۰	۱۰,۷۵۰	۵,۳۷ ۵	۵,۳۷ ۵	۶۵۰		جمع اولیه	۱۷,۹ ۹	
۲۹,۵۰۰	۱,۸۰۰	۲۳,۰۰۰	۱۱,۵۰۰	۱۱,۵۰۰	۴,۷۰۰		جمع کل	۱۹,۹۹	
							آموزش و گردهمایی		۳۰
۱۲,۹۵۰	۳,۲۰۰				۹,۷۵۰		مشاوره زیرمنطقه‌ای	۳۲/۰۱	
۱۲,۹۵۰	۳,۲۰۰				۹,۷۵۰		جمع گروه	۳۹,۹ ۹	
									۹۳
۲۰۰۰		۲۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۰		هزینه‌های اجرایی (UNOPS)	۹۳,۰۱	
۲۰۰۰		۲۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰			جمع گروه	۹۳,۹ ۹	
۴۴۴۵۰	۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	۱۲۵۰۰	۱۲۵۰۰	۱۴۴۵۰		جمع کل پروژه		۹۹

ضمیمه ۳ - متن حقوقی

سند این پروژه همانند بند یک توافق نامه استاندارد همکاری های پایه که بین دولتهای شرکت کننده در پروژه و UNDP امضا شده است، تلقی می گردد .
انجام انواع اصلاحات زیر بر روی این سند پروژه فقط به امضای نماینده اصلی مقیم پروژه امکان پذیر خواهد بود زیرا که از طریق او می توان اطمینان حاصل نمود که دیگر امضاء کنندگان سند پروژه اعتراضی به تغییرات پیشنهاد شده ندارند .

- ۱- تجدیدنظر در ضمیمه و یا الحاق ضمیمه هایی به ضمائ سند پروژه ؛
- ۲- تجدیدنظرهایی که تغییرات قابل توجه و مهمی را در اهداف فوری، نتایج و یا فعالیت های پروژه ایجاد نمی نمایند ولی این تغییرات به دلیل تنظیم مجدد ورودهایی که قبلاً مورد توافق قرار گرفته یا هزینه افزایش یافته ناشی از تورم، ایجاد شده است ؛
- ۳- تجدیدنظرهای اجباری سالانه که احیاء کننده توافقات قبلی می باشد یا اضافه نمودن کارشناس و یا سایر هزینه های دیگر که ناشی از افزایش تورم و یا احتساب برخی از انعطاف پذیری ها در هزینه ها و مخارج مربوطه به سازمان می باشد.

ضمیمه ۴ - شرح خدمات

۴۰۱ هدایت کننده پروژه / کارشناس بین المللی

۴۰۲ کارشناسان ملی

۴۰۳ هماهنگ کننده کارگاه

۴۰۴ کارگاه / مشاوره منطقه ای

۴۰۱ کارشناس آبهای بین المللی - هدایت کننده پروژه

سابقه

سیستم رودخانه ارس کورا/اراکز منبع آبی مهمی برای مصارف صنعتی، کشاورزی، شهری و انرژی در ارمنستان، آذربایجان و گرجستان همچنین برای جمعیت قابل توجهی از ایران و ترکیه می باشد. همکاریهای منطقه ای در مورد رودخانه هایی که مرز بسیاری از کشورها را تشکیل می دهد اهمیت زیادی دارد. رودخانه ها به طور کاملاً جدی، افت کیفیت یافته اند. کیفیت آب بر اثر تخلیه مواد زائد تصفیه نشده کشاورزی، بیمارستانی، صنعتی و شهری و بار رسوبی بالای حاصل از جنگل زدایی در بالادست منطقه، به شدت آسیب دیده است. کیفیت آب همچنین تحت تأثیر سد سازی های ناهماهنگ، استفاده بی رویه از آب برای کشاورزی و انرژی های برق آبی و تخریب حوضه های آبریز قرار گرفته است.

نیاز مبرمی به تلاشهای منسجم و بین کشوری وجود دارد تا افت کیفیت رو به رشد این اکوسیستم جریان معکوسی یابد. هدف پروژه پیشنهاد شده حصول اطمینان از حفظ کیفیت و کمیت آب در کل سیستم رودخانه ارس کورا/اراکز به منظور تضمین نیازهای مقطعی و بلندمدت اکوسیستم و جوامع ساکن در آن می باشد.

پروژه مذکور با رشد و ترویج همکاری های منطقه ای، ظرفیت سازی به منظور پرداختن به مشکلات کمی و کیفی آب، نشان دادن بهبودهای کمی و کیفی آب، به اجرا درآوردن سیاستهای مورد نیاز و اصلاحات قانونی، شناسایی و فراهم آوردن مقدمات سرمایه گذاری های ارجح و توسعه مدیریت پایدار و تدارکات مالی، می تواند به اهداف خود نائل شود.

پروژه در حال حاضر در فاز مقدماتی خود می باشد (PDF A). PDF A موارد زیر را تأمین مالی می کند:

(۱) شناسایی مدیریت سازمانی ملی و منطقه ای و سازوکارهای حمایتی؛

(۲) جمع آوری اطلاعات اضافی؛

(۳) مذاکرات اولیه در ارتباط با همکاری های مالی مراحل بعدی پروژه؛

۴) مشاورهای بین کشوری، منطقه‌ای ؛
۵) هماهنگی میان منابع مالی مختلف شامل مشارکت هزینه‌ها با سازمان توسعه بین‌المللی سوئد²⁷(SIDA)؛

۶) تهیه درخواست PDF B جهت ارائه به GEF .
مراجع اصلی دولتی در هر کشور مسئول سازماندهی و تشکیل یک هسته مرکزی از سازمانهای درگیر در مرحله PDF A پروژه (تیم ملی) می‌باشد . همچنین استخدام یک کارشناس بین‌المللی و یک کارشناس ملی در هر کشور لازم و ضروری است . کارشناسان ملی، مسئول تهیه گزارشات ملی می‌باشند .

اهداف
کارشناس آبهای بین‌المللی مسئول راهنمایی فنی در زمینه فعالیتهای مرحله PDF A پروژه، شناسایی مشارکت کنندگان و گزینه‌های اعتباری پروژه و همچنین تهیه درخواست PDF B GEF ، با کیفیت بالا می‌باشد .
کارشناس بین‌المللی به UNDP/GEF و UNDP/REGP گزارش می‌دهد .

وظایف

مرحله شروع

- ۱- با توجه به سند تصویب شده PDF A، برنامه کاری (طرح کار) و زمان‌بندی مرتبط با آن پروژه به صورت مناسب و شایسته‌ایی به روز و نهایی گردد.
- ۲- با توجه به سند تصویب شده PDF A، شرح خدمات تفصیلی پنج کارشناس ملی به روز و نهایی شود، طرح کلی فهرست مطالب برای تهیه گزارش برای هر کارشناس ملی تهیه گردد.
- ۳- برقراری ارتباط و تبادل اطلاعات با شرکای اصلی پروژه، شامل UNDP/GEF، UNDP/REGP، UNDP/TRIB، USAID، TACIS، WB، EBRD، UNECE، CEP؛
- ۴- آغاز نمودن تبادل اطلاعات و انجام هماهنگی برای اجرای فعالیتهای اولیه تحت نظارت و بازبینی دقیق پروژه UNDP/SIDA؛
- ۵- تهیه دستورالعمل تفصیلی و فهرستی از شرکت کنندگان برای مشاوره منطقه‌ای؛
- ۶- تهیه راهنمای تفصیلی مطابق با قالب، ساختار و دیدگاه مشاوره‌ای منطقه‌ای؛
- ۷- نظارت بر کار پنج کارشناس ملی و ارائه پیشنهاداتی درخصوص پیش‌نویس اولیه گزارشات ملی؛

²⁷ Swedish International Development Agency

مشاوره‌ها :

- ۸- ملاقات با شرکای اصلی و مهم پروژه در صورتی که امکان پذیر باشد (به فهرست موجود در وظیفه ۳ مراجعه شود)؛
- ۹- تعیین مزایای مقایسه‌ای حمایت GEF در خصوص سیستم رودخانه‌ای، در ارتباط با سایر اقدامات اولیه حمایت شده به طریق بین‌المللی؛
- ۱۰- برقراری ارتباطات عمیق با SIDA، در هر کشور و در صورت امکان در استکهلم، به منظور تعیین مناسبترین اقدامات اجرایی برای PDF B؛
- ۱۱- تعیین و تعریف ترتیبات مالی PDF-B، شامل ارتباط با پروژه‌های در دست اجرا (USAID, TACIS)؛ و روابط ممکن با سایر تأمین کنندگان مالی (UNDP/REGP و UNDP/TRIB و غیره)
- ۱۲- بررسی روش‌های اجرایی ممکن جهت انجام پروژه ؛
- ۱۳- گزارش گزینه‌های مشارکت، گزینه‌های مورد بحث به منظور مشارکت‌های مالی، مدیریت پروژه، ایجاد همکاری و بسیج منابع به منظور انجام مرحله PDF B و پروژه کامل؛
- ۱۴- بازدید از پنج کشور مربوطه به منظور ملاقات با تیمهای ملی، بحث در مورد رویکرد GEF، نهایی کردن گزارش ملی، تشخیص و ترتیبات مدیریتی و اجرایی در هر کشور؛
- ۱۵- شناسایی سازوکارهای مدیریتی ممکن برای PDF B و پروژه کامل شامل کمیته راهبری و گروه مشاور پروژه؛
- ۱۶- تهیه درخواست پیش‌نویس PDF B (بر پایه گزارشات ملی، گزارش توجیهی تصویب شده توسط GEF، درخواست PDF A، درخواست پیش‌نویس تکمیل نشده PDF B تهیه شده توسط UNDP در نوامبر ۲۰۰۱). این درخواست باید در برگیرنده دیدگاه درازمدت برای مدیریت مشترک و پایدار حوضه آبریز کورا - ارس/اراکز باشد؛
- ۱۷- تسهیل و مشارکت در مشاوره منطقه‌ای با هدف :
 - معرفی رویکرد GEF؛
 - معرفی رویکرد و اهداف پروژه؛
 - دریافت نقطه نظرات و اطلاعات اضافی از نمایندگان ملی؛
 - کسب حمایت‌های نمایندگان ملی؛
 - نهایی کردن اقدامات اجرایی و مالی برای PDF B؛
 - تعیین و تعریف سهم و نقش دولتهای ۵ گانه در پروژه.

نهایی سازی نتایج

- ۱۸- نهایی کردن بحث‌ها با تأمین کنندگان مالی برای مرحله PDF B پروژه؛

- ۱۹- مشاوره با تیمهای ملی، کسب اطلاعات به روز، نهایی کردن درخواست پیش نویس PDF B و تحویل به UNDP/GEF و کلیه دولتها ؛
- ۲۰- یک کاسه کردن پیشنهادات دولتها، دبیرخانه و شورای GEF ، UNDP/ RGEF , SIDA ، UNDP/GEF در درخواست PDF B ؛
- ۲۱- تهیه طرح کار و بودجه بندی مرحله PDF B پروژه و شرح خدمات برای کارشناسان و پیمانکاران جزئی که برای PDF B به کار گمارده می شوند .

نتایج

- برنامه کاری، شرح خدمات و پیشنهاداتی درخصوص کار متخصصان ملی ؛
- گزارشی برای توصیف گزینه های مشارکت، پوشش دهی اقدامات مالی PDF B ، ارتباط با سایر پروژه ها، اقدامات اجرایی PDF B و اقدامات اجرایی پروژه کامل (شامل شبکه اطلاعاتی مشارکت و مشارکت کنندگان^{[PIP]²⁸²⁴) ؛}
- درخواست PDF B کامل و با کیفیت بالا.

میزان تحصيلات

درجه کارشناسی ارشد یا دکترا در زمینه مدیریت رودخانه یا آلودگی آب یا هر رشته مرتبط با آن؛ دارای شناخت بالا و درک آشنایی از فرایندهای اقتصادی اجتماعی که منجر به تنزل کیفیت آبهای بین المللی می شود ؛

- حداقل ۱۰ سال تجربه مدیریت پروژه های بین المللی و یا طراحی پروژه ؛
- حداقل ۵ سال تجربه موفق در تهیه و اجرای پروژه هایی که به طور موفقیت آمیزی اکوسیستم های آبی را حفاظت کرده اند به همراه تجربه کاری در کشورهایی که اقتصاد در حال گذار دارند .
- توانایی بحث، مذاکره و تسهیل مشاوره های بین - دولتی در منطقه
- دانش کامل در مورد ساختار و پروسه کاری GEF
- شناخت و آگاهی کافی نسبت به منطقه قفقاز جنوبی و دانستن زبان روسی یک امتیاز محسوب می شود.

زمان بندی

- انتظار می رود که کارشناس بین المللی موارد زیر را فراهم کند :
- ۳ روز کار دفتری قبل از مشاوره منطقه ای
 - ۱۸ روز مأموریت شامل بازدید از کشورهای منطقه و شرکت در مشاوره های منطقه ای

²⁸ Partnership Informatics and Participation

• ۳ روز کار دفتری بعد از مشاوره

هزینه‌هایی که جهت کارشناس بین‌المللی قابل پرداخت می‌باشد شامل حدوداً ۵۰۰ دلار در روز، به اضافه ۱۵۰ دلار در روز جهت ایاب و ذهاب و صرف غذا با هزینه پرواز دوطرفه برای بازدید از ۵ کشور است که حدود ۲۵۰۰ دلار محاسبه شده است.

۴۰۲ کارشناسان ملی

سابقه

سیستم رودخانه ارس - کورا - اراکز منبع آبی مهمی برای مصارف صنعتی، کشاورزی، شهری و انرژی در ارمنستان، آذربایجان و گرجستان همچنین جمعیت قابل توجه ایران و ترکیه به شمار می‌آید. همکاری‌های منطقه‌ای در مورد رودخانه‌ها که مرز بسیاری از کشورها را تشکیل می‌دهد اهمیت زیادی دارد. رودخانه‌ها به طور کاملاً جدی دچار افت کیفیت شده‌اند. کیفیت آب بر اثر تخلیه مواد زائد تصفیه نشده کشاورزی، بیمارستانی، صنعتی، شهری و بار رسوبی زیاد که نتیجه جنگل زدایی در بالادست منطقه است به شدت آسیب دیده است. همچنین کیفیت آب به شدت تحت تأثیر احداث سدسازی‌های ناهماهنگ، استفاده بی‌رویه از آب برای کشاورزی و انرژی‌های برق آبی و تخریب حوزه آبریز قرار گرفته است. نیاز مبرمی به تلاش‌های منسجم میان کشوری وجود دارد تا افت کیفیت و تخریب رو به رشد این اکوسیستم جریان معکوسی یابد. هدف پروژه پیشنهاد شده اطمینان از حفظ کیفیت و کمیت آب در کل سیستم رودخانه ارس - کورا/اراکز به منظور تأمین نیازهای مقطعی و بلند مدت اکوسیستم و جوامع ساکن در آن می‌باشد.

پروژه مذکور با رشد و ترویج همکاری‌های منطقه‌ای، ظرفیت‌سازی به منظور پرداختن به مشکلات کمی و کیفی آب، نشان دادن بهبودهای کمی و کیفی آب، به اجرا در آوردن سیاست‌های مورد نیاز و اصلاحات قانونی، شناسایی و تأمین مقدمات مربوط به سرمایه‌گذاری‌های اصلی، توسعه مدیریت پایدار، ترتیبات مالی می‌تواند به اهداف خود نائل شود.

پروژه در حال حاضر در فاز مقدماتی خود می‌باشد (PDF A). در مرحله PDF A پروژه، به طور خاص موارد زیر تأمین مالی خواهد شد:

- (۱) شناسایی مدیریت سازمانی ملی و منطقه‌ای و سازوکارهای حمایتی؛ (۲) جمع‌آوری اطلاعات اضافی؛ (۳) مذاکرات اولیه در ارتباط با مشارکت‌های مالی مراحل بعدی پروژه؛ (۴) مشاوره بین‌کشوری منطقه‌ای؛ (۵) هماهنگی بین منابع مالی مختلف شامل مشارکت در هزینه‌های پروژه توسط SIDA؛ (۶) تهیه درخواست PDF B جهت ارائه به GEF.

مرجع ملی در هر کشور، مسئول سازماندهی و تشکیل یک هسته مرکزی متشکل از سازمانهای مرتبط با پروژه در هر کشور (تیم ملی) - در مرحله PDF A می‌باشد. همچنین استخدام یک

کارشناس بین‌المللی، یک کارشناس ملی در هر کشور لازم و ضروری است. کارشناسان ملی مسئول تهیه گزارشات ملی هستند.

اهداف

استخدام کارشناس ملی در ۵ کشور ساحلی برای جمع‌آوری اطلاعات موجود، تهیه یک گزارش که در آن خلاصه‌ای از وضعیت کشور در رابطه با موضوع مربوطه، ارائه می‌گردد می‌باشد همچنین شناسایی سازمانهای ذینفع داخل کشور و خلاصه‌سازی آن برای پروژه و ایجاد یک هیأت نمایندگی ملی برای شرکت در مشاوره منطقه‌ای از موارد دیگر به شمار می‌آید. کارشناس ملی، تحت نظارت فنی کارشناس بین‌المللی آب بوده و به UNDP (GEF, REGP) گزارش می‌دهد.

وظایف

- ۱- مرور اسناد مرتبط با پروژه رودخانه ارس کورا// اراکز GEF/UNDP
- ۲- تهیه گزارش ملی براساس اطلاعات موجود در زمینه رودخانه ارس کورا// اراکز در کشورهای مربوطه. در این گزارش باید:
 - کیفیت و کمیت آب رودخانه توصیف شود ؛
 - ارزش جهانی اکولوژیکی آبها و حوضه آبریز رودخانه تشریح گردد ؛
 - تهدیدهای وارده به رودخانه‌های ارس کورا// اراکز و اکوسیستمهای مرتبط با آن شناسایی و کمی شوند ؛
 - نقاط حساس و بحرانی شناسایی شوند ؛
 - عکس‌العمل‌ها و پاسخهای جاری نسبت به تهدیدات شامل مواردی چون اقدامات سازمانی، اقدامات بین‌کشوری، اقدامات قانونی، ابتکارات و اقدامات بخشهای خصوصی و غیردولتی، برنامه‌های ملی، سیاستها و طرح‌ها و برنامه‌هایی که از حمایت بین‌المللی برخوردارند تشریح شود ؛
 - خطوط اولیه و طرح کلی مدل مفهومی، که ارتباط میان دلایل اصلی، تهدیدات و پاسخهای آتی را تشریح نماید ؛
 - کلیه کسانی که در حفاظت آب نقش دارند می‌بایستی در این گزارش مشخص شوند. همچنین سهم و نقش آنها در مدیریت و حفاظت از رودخانه ارس کورا// اراکز تشریح گردد.
- ۳- کسب اطلاعات در مورد پروژه‌های UNDP/SIDA که ارتباط نزدیکی با پروژه مذکور دارد و پیشنهاد در مورد فعالیتهایی که در کشورهای مربوطه در راستای پروژه‌های مذکور می‌تواند هماهنگ شود.
- ۴- کارشناس ملی باید پیش از مشاوره منطقه‌ای، با دفتر UNDP محلی همکاری نزدیک داشته و ۲ تا ۳ نماینده رسمی دولتی که برای شرکت در مشاوره انتخاب شده‌اند را در جریان موضوعات زیر قرار دهد :
 - اهداف پروژه UNDP/GEF ؛

- وضعیت رودخانه کورا ارس/اراکز، موضوعات مهم و محتوای گزارشات ملی؛
- اهداف مشاوره منطقه‌ای.

کلیه خروجی‌ها باید به زبان انگلیسی باشند.

میزان تحصيلات

- درجه کارشناسی ارشد یا دکتری در زمینه مدیریت آب، کیفیت آب، اکوسیستم‌های آبی یا سایر موضوعات مرتبط و نزدیک به آن؛
- دارای شناخت بالا و درک آشکاری از فرایندهای اقتصادی-اجتماعی که منجر به افت کیفیت آب در کشور شده است مانند کشاورزی ناپایدار یا آلودگی صنعتی؛
- آشنایی کافی و مناسب با محدوده پروژه، بعنوان مثال حوضه آبریز رودخانه ارس - کورا/اراکز و نقاط آلوده کننده؛
- دارای تجارب آشکار و مشخص در مورد مدیریت آلودگی و یا حوادث و رویدادهای مربوط به کمبود آب؛
- آگاهی از ساختار سازمانی و کسانی که نقش اساسی در مدیریت آب و حوضه‌های آبریز در کشور دارند؛
- تجربه در مورد پروژه‌های بین‌المللی و همکاری‌های منطقه‌ای؛
- روان بودن در نوشتار انگلیسی و آگاهی از ساختار و روش‌های کار GEF امتیاز به شمار می‌آید.

یک ورودی تقریباً برای هر ماه تخمین زده شده است به طور کلی مسافرتی در این مرحله لازم نمی‌باشد.

۴۰۳ هماهنگ کنندگان کارگاه آموزشی

مشاوره منطقه‌ای (در بخش ۴۰۴ تشریح شده است) در یکی از کشورهای مشارکت کننده در پروژه برگزار می‌شود. در آن کشور، کارشناس ملی مسئولیت مضاعف سازماندهی و هماهنگ‌سازی کارگاه را به عهده دارد.

این مسئولیتها شامل موارد زیر می‌باشد:

- تعیین مکان مناسب برای برگزاری کارگاه؛
- همکاری با دولت ملی و سازمان برگزار کننده کارگاه؛
- همکاری با کارشناسان بین‌المللی و برنامه ریزان کارگاه (در تهیه فهرست شرکت کنندگان و دستور کار)؛

- اطمینان از این امر که دعوتنامه‌ها به موقع فرستاده شوند ؛
- انجام حمایت‌های لازم در زمینه دریافت ویزا، پذیرش در هتل و غیره برای شرکت کنندگان در کارگاه .

۴۰۴ مشاوره منطقه‌ای

سابقه و وضعیت

سیستم رودخانه ارس - کورا/ اراکز منبع آبی مهمی برای مصارف صنعتی، کشاورزی، مسکونی و انرژی در ارمنستان، آذربایجان و گرجستان می‌باشد همچنین نقش حیاتی برای جمعیت‌های قابل توجهی از ایران و ترکیه که در بالادست رودخانه واقع شده‌اند دارد . همکاری‌های منطقه‌ای در مورد رودخانه‌ها که مرز بسیاری از کشورها را تشکیل می‌دهند و یا آنرا قطع می‌نمایند، دارای اهمیت زیادی می‌باشد. رودخانه‌ها و بسیاری از شاخه‌های فرعی آن به طور جدی دچار افت کیفیت شده‌اند. به علاوه کیفیت آب به شدت تحت تأثیر احداث سدسازیهای ناهماهنگ و سازمان نیافته، استفاده بی‌رویه آب در کشاورزی و مقاصد برق‌آبی و تخریب حوزه آبریز قرار گرفته است . همچنین بر اثر تخلیه مواد زائد تصیفه نشده کشاورزی، بیمارستانی، صنعتی و شهری و بار رسوبی بالا که نتیجه جنگل‌زدایی در مناطق بالادست می‌باشد به شدت آسیب دیده است .

همانند بسیاری از مناطق دنیا، راه حل‌های فنی برای مدیریت آب شناخته شده است . به هر حال، از زمان فروپاشی اتحادیه جماهیر شوروی سابق، چالش‌های مدیریتی و دولتی به ویژه در سطح بین کشوری قابل رویت می‌باشد. رشد جمعیت، توسعه اقتصادی و افزایش تقاضا برای آب منجر به کاهش فراینده آب و افت کیفیت آن در منطقه شده است که می‌تواند در تنش‌های سیاسی موجود نقش داشته باشد . راه دیگر سازوکارها و رویکردهای مدیریت منابع آب به صورت پایدار، منسجم و یک کاسه است که می‌تواند به طور موفق‌تری در منطقه توسعه یابد این امر نه تنها تخریب موجود را کاهش می‌دهد بلکه توسعه این مکانیسم‌ها و رویکردها می‌تواند نقش به سزایی در تقویت روابط و همکاری میان کشورها داشته باشد. این امر به طور ضمنی موجبات تحکیم همکاری‌های منطقه‌ای در زمینه مسائل آب و محیط زیست را فراهم می‌سازد .

برای تشخیص این چالش‌ها و فرصت‌ها، پنج دولت موجود در منطقه خواستار حمایت بین‌المللی برای توسعه و پیشبرد مدیریت آب میان کشورهای حوزه آبریز کورا - ارس هستند. پیش‌بینی می‌شود که GEF یکی از حمایت کنندگان مهم پروژه باشد پروژه می‌تواند از طرق زیر به اهداف خود نائل آید :

بسیج همکاری‌های منطقه‌ای، افزایش ظرفیتهای سازمانی و فردی برای به تصویر کشیدن چالش‌های موجود آب، آغاز اصلاحات قانونی و سیاست‌گذاری‌های مورد نیاز، شناسایی و فراهم آوردن امکان

سرمایه‌گذاری‌های فیزیکی مهم، نشان دادن بهبود کمی و کیفی آب و توسعه مدیریت پایدار و ترتیبات و اقدامات مالی .

پروژه به ۳ فاز مقدماتی، برنامه‌ریزی و اجرایی کامل تقسیم گردیده است، هدف از فاز مقدماتی که در حال اجرا می‌باشد حمایت‌های فنی و سازمانی مورد نیاز برای موفقیت طولانی مدت پروژه است. این فاز فعالیتها و اقدامات زیر را در بر می‌گیرد :

(۱) شناسایی مدیریت سازمانی ملی و منطقه‌ای و سازوکارهای حمایتی؛ (۲) پر کردن خلاءهای اطلاعاتی مهم؛ (۳) برگزاری بحث و مناظره با SIDA به منظور تعیین و تعریف و ایجاد ترتیبات اجرایی یکپارچه و هماهنگی‌های قوی به دلیل ارتباط بسیار نزدیک پروژه UNDP/SIDA با پروژه حاضر؛ (۴) برگزاری مناظرات اولیه در ارتباط با همکاری‌های مالی پروژه در مراحل بعدی؛ (۵) تهیه اسناد ملی و منطقه‌ای به منظور تهیه طرح کلی رویکرد مدیریت حوضه آبریز و فعالیت‌هایی که باید در فاز برنامه‌ریزی و اجرایی انجام شود (این سند به شکل درخواست PDF B که به GEF و سایر شرکت کنندگان مالی تحویل داده می‌شود می‌باشد)؛ (۶) برگزاری مشاوره منطقه‌ای میان – کشوری در مورد پروژه حاضر و مدیریت آب در منطقه .

به دنبال فاز مقدماتی، فاز برنامه‌ریزی منجر به تهیه SAP یعنی برنامه عملی استراتژیک می‌شود. SAP یک سند برنامه‌ریزی است که جزئیات فعالیتها و منابع مالی مورد نیاز را فراهم می‌آورد و مسئولیتها و زمان‌بندی‌ها را مشخص می‌سازد .

اهداف

فعالیت‌های کلیدی در فاز مقدماتی، مشاوره بین کشورهای منطقه می‌باشد. اهداف چندگانه آن عبارتند از :

- شروع و آغاز بحث و مناظره در سطوح سازمانی و فردی؛
- توسعه همکاری‌ها در سطوح سازمانی و فردی؛
- توسعه مالکیت مشترک پروژه؛
- گسترش بینش و دیدگاه‌های مشترک برای مدیریت حوضه آبریز در منطقه؛
- تهیه راهنمای استراتژیک برای فعالیت‌های پروژه در فاز اولیه.

بحثها در مشاوره، به ویژه بر روی موارد زیر تمرکز دارد :

- رسیدن به یک توافق نظر کلی در مورد رویکردهای پروژه، استراتژی و اهداف آن؛
- تعیین مدیریت پروژه و اقدامات هماهنگی، مانند مکان دفتر پروژه؛

- تعیین جزئیات روابط میان UNDP/SIDA و UNDP/GEF و UNDP/TRIB و UNDP/REGP که اجزای اصلی PDF B می‌باشند؛
- تعیین نقش و سهم دولت در پروژه؛
- تشریح ارتباطات ممکن با سایر پروژه‌های بین‌المللی مرتبط؛
- بحث و تبادل نظر در مورد درخواست پیش‌نویس PDF B؛
- تهیه سایر اطلاعات مورد نیاز.

مشارکت کنندگان

۲ تا ۳ نماینده از هر کشوری در کارگاه مشاوره اولیه که دو روزه می‌باشد شرکت خواهد کرد. از دو نماینده دولت ملی یک نفر نماینده دولت محلی و یک نفر کارشناس یا نماینده غیردولتی می‌باشد.

رویکرد (اقدام)

پیش از مشاوره، هر کشور شرکت کننده باید اسناد مورد نیاز خود را تحت راهنمایی UNDP/GEF و یک تسهیل کننده بین‌المللی تهیه نماید. به علاوه، قبل از مشاوره یک کارشناس ملی و دفتر UNDP در هر کشور باید اطلاعات کاملی به کلیه شرکت کنندگان در مورد محدوده اثر، اهداف و رویکردهای مشارکت ارائه دهند. در نهایت با کمک تسهیل کننده بین‌المللی، پیش‌نویس درخواست برای پایه‌گذاری مرحله بعدی قبل از مشاوره فراهم خواهد شد. کشور میزبان، با کمک UNDP، تسهیل کننده بین‌المللی و یک کارشناس بومی تدارکات فنی، اداری و پشتیبانی سازماندهی مشاوره را نظارت خواهند کرد.

بودجه (برای پنج کشور)

با توجه به بودجه، ۲ تا ۳ نماینده از هر کشور در مشاوره دو روزه شرکت خواهند کرد. (هزینه محاسبه شده حدوداً ۲۰۰۰ دلار برای تسهیلات کارگاه، متوسط هزینه سه روزه ایاب و ذهاب و هتل و غیره ۱۸۰ دلار برای هر نفر شرکت کننده و متوسط بلیط هواپیمای رفت و برگشت حدود ۴۰۰ دلار برای هر نفر برآورد شده است).

پیوست

گزارش توجیهی پروژه کامل که در مارس ۲۰۰۲ مورد تصویب GEF قرار گرفته است .

تسهیلات زیست محیطی جهانی گزارش توجیهی پروژه کامل GEF

- ۱ عنوان پروژه: کاهش تخریب و افت کیفیت فرامرزی حوضه آبریز ارس - کورا
- ۲ سازمان اجرایی جف: UNDP
- ۳ کشور و یا کشورهای که پروژه در آن اجرای می شود: ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، جمهوری اسلامی ایران و ترکیه
- ۴ حوضه فعالیتهای مورد تمرکز GEF: آبهای بین المللی
- ۵ برنامه عملیاتی / اقدامات کوتاه مدت: برنامه عملیاتی مجموعه آبی (OP8)
- ۶ گزارش ملی (ارتباط پروژه با اولویتهای، طرحهای عملیاتی و برنامههای ملی):
سیستم رودخانه ارس - کورا^{۲۹} نقش حساسی در توسعه پایدار قفقاز جنوبی، کشورهای ارمنستان، گرجستان و آذربایجان دارد و منبع اصلی آب برای مصارف صنعتی، کشاورزی مسکونی و انرژی می باشد مدیریت و حفاظت از سیستم رودخانه در توسعه پایدار و سیاستها و برنامههای زیست محیطی سه کشور منعکس شده است. این رودخانه همچنین نقش مهمی در توسعه پایدار دو کشور بالادست ایران و ترکیه دارد. این رودخانه به دریای خزر راه می یابد و آن را متأثر می سازد بنابراین بر کلیه کشورهای که از آن استفاده می کنند به ویژه ایران و آذربایجان اثر می گذارد.
هدف اصلی و درازمدت پنج کشور همکاری منطقه ای می باشد. در واقع همکاری در زمینه منابع آبی مشترک جز اصلی و ذاتی این نوع همکاری ها می باشد. رودخانه ارس و کورا نقش اساسی در همکاری منطقه ای دارد به دلیل این که از مرز بسیاری از آنها می گذرد در ضمن این که بخشی از مرز طولی کشورهای مذکور را تشکیل می دهد.

سیاستهای ملی

ارمنستان. در برنامه عملیاتی محیط زیست ارمنستان³⁰²⁶ (ArNEAP) اولویت زیادی به بخش آب داده شده است. این واقعیت از این جهت مشهود می باشد که برنامه مدیریت یکپارچه منابع آب تنها جز ArNEAP به شمار می آید که پیشرفت چشمگیری داشته است. ارمنستان همچنین برنامه عملیاتی

^{۲۹} کورا نام رودخانه ای در روسیه است و زبان روسی زبانی است که به طور مشترک در کلیه کشورهای قفقاز جنوبی مورد استفاده قرار می گیرد. رودخانه در ارمنستان و آذربایجان kur و در گرجستان mtkvari نامیده می شود. رودخانه ارس نیز در ارمنستان به عنوان Araks معروف می باشد.

³⁰ National Environmental Action Plan

زیست محیطی دریاچه سوان را تهیه کرده است (دریاچه سوان یکی از منابع آبی مهم ارمنستان محسوب می‌شود) که در آن مدیریت یکپارچه و پایدار منابع دریاچه را مورد توجه قرار گرفته است. ارمنستان به طور کامل داخل حوضه آبریز ارس – کورا قرار دارد بنابراین کلیه سیاستهای ملی آن در زمینه منابع آبی عمدتاً، کورا – ارس و شاخه‌های ورودی آن را نیز در بر می‌گیرد.

آذربایجان. حدود ۹۰٪ از ذخایر آبی آذربایجان را آبهای سطحی تشکیل می‌دهد بنابراین این کشور عمدتاً به منابع آب سطحی خود وابسته است که قسمت اعظم آن را از کورا/ ارس دریافت می‌کند براساس برنامه عملیاتی ملی محیط زیست آذربایجان، «آلودگی رودخانه‌های مهم و دریاچه خزر مشکل جدی به شمار می‌آید». بیشتر صنایع آذربایجان، مناطق شهری و کشاورزی به آب رودخانه ارس و کورا وابسته می‌باشد. شایان ذکر است که آذربایجان نسبت به همکاری‌های بین‌المللی در زمینه آب بسیار متعهد می‌باشد. این امر در کنوانسیون هلسینکی (Helsinki) که در مورد جریانهای آبی فرامرزی است تأکید شده است، همچنین در بیانیه هاگو (Hague) در زمینه ایمنی آب در قرن بیست و یکم» تصویب شده است.

گرجستان. برنامه عملیاتی ملی محیط زیست گرجستان (GeNEAP) توجه ویژه‌ای به مدیریت منابع آبی دارد که در آن رودخانه کورا جزء یکی از آلوده‌ترین جریانهای آبی گرجستان معرفی شده است. این برنامه، بیان می‌دارد که حفاظت کورا در گرو اقدام فوری جمعی و مشترک هم در سطح ملی و هم منطقه‌ای است. گرجستان نسبت به همکاری‌های منطقه‌ای در زمینه مدیریت آبهای سطحی فرامرزی متعهد می‌باشد در سال ۱۹۹۹، دولت گرجستان پروتکل کنوانسیون Helsinki را در مورد جریانهای آبی فرامرزی در «کنفرانس وزارت بهداشت و محیط زیست» به امضاء رساند. در گردهمایی کنوانسیون Hague در مارس ۲۰۰۰، گرجستان بیانیه وزارتی را در مورد اصول مدیریت منسجم و یکپارچه منابع آب که آبهای فرامرزی را نیز شامل می‌شود امضاء کرده است.

ترکیه. مدیریت منابع آب و حفاظت کیفی آن در برنامه عملیاتی ملی محیط زیست ترکیه (NEAP, 1998) به عنوان یک ضرورت و ارجحیت شناخته شده است. موضوعات مهم منابع آب و کیفیت آن که در NEAP به آن اشاره شده است عبارتند از: (۱) جنگل‌زدایی و عملیات ضعیف کشاورزی که منجر به فرسایش می‌شود؛ (۲) هرزآبهای کنترل نشده کشاورزی و تخلیه کودها و آفت‌کشهای شیمیایی؛ (۳) پروژه‌های بزرگ مدیریت آبها که اگر به طور نامناسب مدیریت شوند موجبات جابجایی جمعیت، تغییرات اقلیمی، کاهش تنوع زیستی و شوری را فراهم می‌آورد؛ (۴) واگذاری اختیارات و مسئولیتهای پراکنده به سازمانهای مختلف برای مدیریت پیکره‌های آبی، این سازمانها تحت قوانین مختلف عمل می‌کنند این امر کارایی و اثربخشی مدیریت منابع آبی را کاهش می‌دهد

. رودخانه ارس به عنوان یکی از ۲۶ حوضه آبریز مهم ترکیه شناخته شده است که محدوده بارش آن حدود ۲۷۵۴۸ کیلومتر مربع می‌باشد .

ایران. استراتژی ملی توسعه پایدار ایران عملیات مربوطه زیر را در میان فهرست سرمایه‌گذاری‌ها و اقدامات ضروری خود قرار داده است :

- پروژه‌های اجرایی برای حفاظت از تنوع زیستی و کاهش آلودگی آبهای بین‌المللی
 - اجرای برنامه سرمایه‌گذاری‌های فوری برای پروژه‌های دارای منفعت دو جانبه ... سرمایه‌گذاری‌هایی که سود اقتصادی و زیست محیطی را در پی دارد (از قبیل) پروژه‌های جنگل‌داری و مدیریت حوضه آبریز.
 - شناخت و نشان دادن مشکلات آلودگی ناشی از مناطق صنعتی و شهری از طریق تغییر و اصلاح قیمت آب، تغییر و اصلاح چارچوب سازمانی و سرمایه‌گذاری‌های کارا... همراه با اقدامات مقدماتی سرمایه‌گذاری، در زمینه کارهای آبی همچنین به منظور روز آمدن نمودن طرح جامع آب کشور مطالعاتی توسط بخش آب توسعه داده شده است.
- در گزارش ملی تنوع زیستی جمهوری اسلامی ایران مدیریت رودخانه‌هایی که به دریای خزر راه می‌یابند برای حفاظت از اکوسیستم دریای خزر حیاتی و مهم تشخیص داده شده‌اند .
- جمهوری اسلامی ایران چندین کنوانسیون جهانی و منطقه‌ای را تصویب کرده است که شامل کنوانسیون تنوع زیستی³¹²⁷ (CBD) و کنوانسیون انتقال فرامرزی مواد زائد جامد خطرناک (Basel) می‌باشد و در حال حاضر در اقدامات و فعالیت‌های آغازین در مورد آبهای ملی منطقه‌ای دریای خزر و خلیج فارس همکاری دارد .

سیاستها و همکاری‌های منطقه‌ای

به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی فرایند همکاری و مدیریت مشترک آبها و تبادل اطلاعات متوقف شد در ۱۹۹۷، وزارت محیط زیست گرجستان گامهای اولیه‌ای را برای ارتقاء سطح همکاری‌های منطقه‌ای با حمایت برنامه TACIS اتحادیه اروپا برداشت. گرجستان، ارمنستان و آذربایجان موافقت‌نامه‌های همکاری دوجانبه را بین خود گسترش داده و در ۱۹۹۸ آنها را به امضاء رساندند^{۳۲} بندهای ۶، ۷ و ۸ این توافقنامه‌ها بر لزوم حفاظت فوری و اضطراری اکوسیستم‌های فرامرزی و گونه‌های مهاجر تأکید می‌کند . در ۱۹۹۷ فعالیت‌های آغازین مرتبط با این موضوع شروع شد و بین، سازمان آب، هواشناسی ارمنستان، آذربایجان و گرجستان توافقنامه‌ای در زمینه تبادل اطلاعات در این خصوص امضاء گردید .

³¹ Covention on Biological Diversity

^{۳۲} توافقنامه حفاظت محیط زیست بین «گرجستان و آذربایجان» و «توافقنامه حفاظت محیط زیست میان گرجستان و جمهوری ارمنستان»

- فعالیت‌هایی در مورد انجام پروژه‌های محیط زیستی بین کشوری - با هدف انتقال تکنولوژی و انجام همکاری‌های دوجانبه - در منطقه در حال انجام است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :
- تأسیس مرکز محیط زیست منطقه‌ای³³²⁹(REC) ؛
 - حفاظت از اکوسیستم خشک و نیمه خشک قفقاز (جزئیات بیشتر این سند ارائه شده است) به وسیله سه کشور آذربایجان، گرجستان و ارمنستان ؛
 - همکاری‌های غیررسمی در زمینه پروژه مدیریت پایدار آب در قفقاز جنوبی، که این پروژه توسط USAID تأمین بودجه می‌شود و ترکیه نیز رسماً ناظر بعضی از فعالیت‌های این پروژه می‌باشد .

به ضمیمه ۲ جهت کسب اطلاعات بیشتر در مورد پروژه‌های مرتبط بین کشوری مراجعه شود^{۳۴} .

علی‌رغم توافق‌نامه‌های مذکور و پروژه‌های زیادی که در ضمیمه ۲ فهرست شده‌اند تنش‌های اخیر سیاسی مابین ارمنستان - آذربایجان و ارمنستان - ترکیه سطح همکاری‌ها را محدود نموده است . کشورهای متأثر از این تنش‌ها تلاش نموده‌اند بر روی این تنش‌ها اثرگذارند که اخیراً به پیشرفتهایی نیز دست یافته‌اند .

۷ تشریح وضعیت موجود

اهمیت منطقه‌ای آبها

سیستم رودخانه ارس - کورا دارای اهمیت بین‌المللی است که آسیب و تخریب جدی دیده و همچنان در معرض تهدید قرار دارد که پرداختن به تهدیدات وارده و عوامل اصلی این تهدیدات نیازمند یک واکنش منسجم فرامرزی چند کشوری است .

رودخانه کورا از رشته کوه‌های گزل - گیادیک استان اردهان واقع در جنوب شرقی ترکیه سرچشمه می‌گیرد که با گذر از مناطق کوهستانی در ترکیه، گرجستان و آذربایجان به دریای خزر می‌ریزد. رودخانه‌های فرعی که از شمال ارمنستان جریان می‌یابند به کورا در گرجستان و آذربایجان می‌ریزد. رودخانه ارس از استان ارزروم در شرق ترکیه سرچشمه می‌گیرد که در طول مرزهای ترکیه - ارمنستان، ایران - ارمنستان ایران - آذربایجان جریان می‌یابد و قبل از آن که به

^{۳۳} REC برنامه عملیاتی زیست محیطی اروپای مرکزی و شرقی (EAP) آسیای مرکزی و خاور دور در سال ۱۹۹۹ تأسیس شد. مأموریت آن کمک به حل مشکلات زیست‌محیطی منطقه قفقاز از طریق تشویق همکاری مشترک میان سازمان‌های غیردولتی، دولتی، تجاری و سایر ذینفعان در محیط زیست می‌باشد که از تبادل آزاد اطلاعات و ارتقاء مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری‌های زیست‌محیطی حمایت می‌کند. حمایت‌کنندگان مالی آن، نمایندگان دولتی کمیته‌های اروپایی کار گروه شماره ۱۱ درخصوص محیط زیست و انرژی و... (DGXI) و ارمنستان، آذربایجان و گرجستان (وزارتخانه‌های محیط زیست آنها) می‌باشد.

^{۳۴} اطلاعات در ضمیمه ۲ آمده است که گزینه‌های توسعه به همراه مسئولین اجرایی پروژه‌های USAID که قبلاً به آن اشاره شد را به همراه دارد .

آذربایجان وارد شود در منطقه‌ای نزدیک خزر به کورا می‌پیوندد. شاخه‌های فرعی نیز که از ارمنستان به سمت جنوب جریان می‌یابند به ارس می‌ریزند. رودخانه ارس قبل از پیوستن به کورا به دو شاخه تقسیم می‌شود یک شاخه آن مستقیماً به دریای خزر می‌ریزد. کل طول رودخانه کورا ۱۵۱۵ کیلومتر است و مساحت کل حوضه آبریز کورا - ارس ۱۸۸۰۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد که بخش اعظم قفقاز جنوبی را دربر می‌گیرد. این حوضه میان ۵ کشور زیر توزیع می‌شود: ایران ۴۰۰۰۰ کیلومتر مربع، ترکیه ۲۸۹۰۰ کیلومتر مربع، آذربایجان ۵۲۹۰۰ کیلومتر مربع، ارمنستان ۲۹۸۰۰ کیلومتر مربع و گرجستان ۳۶۴۰۰. جمعیت ساکن در این منطقه عمدتاً کوهستانی تقریباً ۷ میلیون نفر می‌باشد (به نقشه موجود در ضمیمه ۱ مراجعه شود)

رودخانه‌ها و شاخه‌های فرعی این رودخانه‌ها تقریباً کل ارمنستان و آذربایجان و همچنین بخش قابل توجهی از مناطق شهری و پرجمعیت گرجستان را می‌پوشاند. بنابراین آب این رودخانه‌ها برای توسعه پایدار این مناطق بسیار ضروری می‌باشد. در حالی که در سطح ملی آب این رودخانه‌ها برای ترکیه و ایران اهمیت حیاتی کمتری دارد. با این حال این رودخانه‌ها برای اقتصاد و جوامع ساکن در حوضه آبریز اهمیت دارد.

حفاظت بین‌المللی (CI) جنوب قفقاز را به عنوان یکی از ۲۵ منطقه مهم و حساس از نظر تنوع زیستی اعلام کرده است. منطقه مذکور در نزدیکی سیستم رودخانه کورا - ارس قرار گرفته است این مطلب نشانگر اهمیت و آسیب‌پذیری این منطقه است. خصوصاً این که ارس زادگاه و زیستگاه یکی از آخرین ماهیان خاویاری بوده و جنگلهای ساحلی اراضی خشک ساحل کورا جزء جنگلهای منحصر به فرد و ارزشمند به شمار می‌آید دلتای واقع در محل تلاقی کورا و ارس به دریای خزر نیز دارای تالابهای با ارزش زیادی می‌باشد به علاوه منطقه قفقاز جنوبی به دلیل سیمای منظر طبیعی متنوعش، اقلیم، فرهنگ باستانی منحصر به فرد، باستان شناسی و قوم‌نگری خود اهمیت به سزایی می‌یابد.

وضعیت کلی آبها

فعالیت‌های انسان در نیمه دوم قرن بیستم اثرات حادی بر کیفیت و کمیت آب رودخانه‌ها گذاشته است گستره‌ای از عوامل از جمله آلودگی صنعتی، مواد زائد خانگی، آفت‌کش‌های کشاورزی، طرح‌های برق‌آبی/کنترل سیلاب/آبیاری در مقیاس وسیع و تخریب حوضه آبریز بر روی آبها اثر گذاشته‌اند. همه کشورها در ایجاد این وضعیت نقش داشته‌اند. به هر حال بسیاری از کشورهای منطقه در دهه گذشته دچار رکود و کاهش شدید فعالیت‌های اقتصادی شده‌اند و این امر در کاهش فشار بر کیفیت آبها در بعضی از بخش‌های رودخانه به طور موقت اثر داشته است. در سالهای آتی، با رشد اقتصادی در منطقه، و با بازسازی و احیاء مجدد فعالیت‌های صنعتی، محتمل‌ترین سناریو، افزایش مجدد تهدیدات وارده بر کیفیت آبها می‌باشد مشکلات کمیتی آب در دهه‌های گذشته با افزایش خشکسالی‌ها و سیل‌ها عمدتاً کاهش نیافته است. نابودی و محو جنگل توگای در آذربایجان

مثال مناسبی برای نشان دادن چگونگی اثر یک مدیریت بد بر تخریب برگشت ناپذیر یک اکوسیستم، می‌باشد. سیستم‌های ناکارآمد آبیاری در بالادست، آب مورد نیاز جنگل‌ها را مورد استفاده قرار داده که در نتیجه آن امکان ادامه حیات جنگل غیرممکن شده و موجبات محو کامل آنها فراهم شده است.

هرچه بیشتر به پایین دست رودخانه برویم، کیفیت آب رودخانه بیشتر تحلیل می‌یابد و چالشهای کمیتی آب بیشتر می‌شود. افزایش این مشکلات در پایین دست عمدتاً به دلیل بالا رفتن سطح و تجمع انتشار آلودگی، تقاضای بیشتر برای آب و این واقعیت که مناطق پایین دست طبیعتاً خشک‌تر هستند می‌باشد. رودخانه‌های کورا و ارس همچنین تأثیر زیادی بر دریای خزر دارند. در حال حاضر کورا دومین رودخانه بزرگی است که به خزر می‌ریزد و ۱۰٪ از کل آب ورودی به خزر را تشکیل می‌دهد بنابراین طبیعی است که سهم بیشتری از آلاینده‌های خزر را به خود اختصاص دهد^{۳۵}. برای مدیریت پایدار دریای خزر لازم است که کمیت و کیفیت جریانهای ورودی از کورا – ارس مدیریت شوند^{۳۶}.

به طور کلی ظرفیت مدیریت منابع طبیعی در منطقه محدود است. هر کشور مؤسسات و امکانات محدودی برای مدیریت آب دارد علاوه بر این کمبود و نبود بودجه به دلیل شرایط بد اقتصادی در سالهای اخیر مزید بر علت شده است. سیستم‌های اطلاعاتی و نظارتی در همه کشورهای منطقه ضعیف است. همه کشورها سیستم قانونگذاری و مدیریت منابع آب ضعیف، اما در حال رشدی دارند. این ضعف، قوانین، صدور احکام، مشاوره، هزینه‌ها و جریمه‌ها را در بر می‌گیرد همچنین سطوح اجرایی با یکدیگر تداخل دارند. در همه این کشورها خصوصاً گرجستان و ارمنستان NGO ها کوچک، اما در حال رشد هستند. در گذشته سه کشور پایین دست بخشی از اتحادیه جماهیر شوروی بودند از زمان فروپاشی شوروی تقریباً هیچ مکانیسمی برای همکاری منطقه‌ای وجود ندارد.

توصیف وضعیت در سطح ملی

ارمنستان در قسمت بالادست کورا و ارس واقع شده است ارمنستان دارای ذخایر آبی زیرزمینی و سطحی قابل توجهی می‌باشد همچنین بیش از ۵۰ مخزن آبی مصنوعی دارد. حدود دو سوم مصرف آب این کشور برای کشاورزی است همچنین از ذخائر آبی آن برای مصارف صنعتی، تولید برق، تفریحی، استفاده خانگی و دفع مواد زائد استفاده می‌شود. ۳۵ درصد کل برق مصرفی از طریق

^{۳۵} تا همین اواخر، رودخانه ولگا بزرگترین منبع آلوده کننده دریای خزر به شمار می‌آمد. اگرچه، رکود اقتصادی در منطقه، منجر به کاهش چشمگیر بار آلودگی حاصل از ولگا شده است.

^{۳۶} دریای خزر ۴۲۲۰۰۰ کیلومترمربع را پوشش می‌دهد و مأمون و زیستگاهی را برای ۱۲ میلیون انسان در ۵ کشور تأمین کرده است. GEF از طریق برنامه محیط زیست خزر (CEP) با درگیر کردن ۵ کشور ساحلی و UNDP، بانک جهانی، UNEP و EU-TACIS به حمایت خود از خزر پرداخته است.

برقایی تأمین می‌شود. براساس اطلاعات موجود ارمنستان یکی از منابع آلوده کننده فرامرزی رودخانه‌ها خصوصاً داخل کشور آذربایجان می‌باشد. ارمنستان دارای سیلابهای بهاری منظمی ناشی از ذوب برف و سیلابهای برق‌آسا که خسارت زیادی به بار می‌آورد. سیلابهای مذکور باعث جمع شدن رسوب در مخازن و انباشت آلاینده‌ها در آنها می‌شود. در نهایت دریاچه سوان که نقش مهمی در اقتصاد ملی بازی می‌کند و رودخانه ارس را تغذیه می‌نماید در سالهای اخیر کوچک شده است.

مسئولیت مدیریت آب و محیط زیست بر عهده ارگانهای مختلف از جمله وزارت حفاظت از طبیعت، اداره محیط زیست ملی، سازمان آب و هواشناسی و چند سازمان دیگر است. هماهنگی بین این ارگانها ضعیف است و نوعی سردرگمی سازمانی بین آنها وجود دارد. در عوض ساختار سلسله مراتبی مدیریت اداری محکمی در آنها موجود است. در حال حاضر ارمنستان روابط کم‌رنگی با دو همسایه‌اش - ترکیه و آذربایجان - دارد که این مطلب مانعی در راه همکاری‌های بین دو کشور به شمار می‌آید. اما همکاری در زمینه مدیریت منابع طبیعی وجود دارد و امید می‌رود که این همکاری در زمینه موضوعات تخصصی همچون منابع آب در آینده گسترش یابد. ارمنستان روابط خوبی با ایران دارد.

آذربایجان کشوری است خشک که برای مصارف کشاورزی، صنعتی و خانگی خود به ارس - کورا وابسته می‌باشد این رودخانه‌ها اکوسیستم‌های زیادی از جمله زادگاه ماهی استورژن (نوعی ماهی خاویاری) را تغذیه می‌کند. وضعیت فعلی رودخانه تهدید جدی برای توسعه پایدار ملی و این اکوسیستم‌ها به شمار می‌آید.

همچنانکه قبلاً در مورد برنامه عملیاتی حفاظت محیط زیست آذربایجان AzNEAP بیان شد رودخانه کورا (از گرجستان) و شاخه‌های فرعی‌اش (رودخانه ارس از ارمنستان) قبل از آن که از مرز آذربایجان عبور نماید به شدت آلوده می‌شود. در چنین شرایطی فون و فلور نمی‌توانند دوام بیاورند. منابع آلاینده صنعتی و شهری و آفت‌کش‌های کشاورزی آذربایجان، مشکل را حادتر می‌کنند. آب رودخانه کورا حتی پس از انجام تصفیه‌های متداول به حد استانداردهای آب آشامیدنی در آذربایجان نمی‌رسند علی‌رغم این موضوع، رودخانه مذکور هنوز یکی از منابع اصلی تأمین آب باکو پایتخت این کشور به شمار می‌آید.

رودخانه کورا پس از عبور از گرجستان، وارد آذربایجان می‌شود و به سرعت در مخازن Minchechou ذخیره می‌شود. منطقه وسیعی از آذربایجان با این ذخائر، آبیاری می‌شود و مصرف آب جهت مصارف آبیاری زمینهای کشاورزی ممکن است به دنبال پروژه‌های در دست اجرا برای بهبود سیستم آبیاری افزایش یابد (مانند پروژه WB). آلاینده‌های وارد شده از گرجستان نیز در این ذخائر جمع می‌شوند. آلاینده‌ها با سیلها شسته می‌شوند. با توجه به درگیری‌های اخیر با ارمنستان، آذربایجان محل اسکان بسیاری از آوارگان داخلی³⁷³³ (IDP) است. این آوارگان فشار

³⁷ Internally Displaced Persons

زیادی بر منابع طبیعی کشور از جمله جنگلهای ساحلی رودخانه کورا در شمال کشور وارد می‌آورند.

در سطح ملی مسئولیت حفاظت از محیط زیست و منابع آبی به عهده وزارتخانه تازه شکل یافته «محیط زیست و منابع طبیعی» (متشکل از کمیته‌های سابق ایالتی برای محیط زیست، زمین‌شناسی، آب و هواشناسی و سازمان جنگلداری) و کمیته کشوری ایالتی آب است. گرجستان از نظر منابع آبی غنی است و دو حوضه آبگیر عمده دارد که توسط رشته کوه لیخی (Likhi) از یکدیگر جدا شده‌اند. از حوضه شرقی، آب به سمت دریای خزر سرازیر می‌شود و حوضه غربی به دریای سیاه منتهی می‌شود.

کورا بزرگترین رودخانه در حوضه شرقی است. همچنین به دلیل تنوع زیاد اقلیمی، زمین‌شناسی، توپوگرافی و آبی از تنوع زیستی بالایی برخوردار است. این شرایط باعث شده است که گرجستان دارای گونه‌های گیاهی غنی باشد که به حدود ۴۵۰۰ گونه گیاه آوندی و ۱۰۰۰۰ نهانزاد و دیگر گونه‌ها می‌رسد. بیشترین تنوع زیستی در آبریز کورا و شاخه‌های فرعی آن دیده می‌شود.

گرجستان در عین این که سبب افت کیفیت رودخانه کورا است از این افت کیفیت و تخریب آن نیز آسیب می‌بیند. پسابهای خانگی و صنعتی تصفیه نشده که عمدتاً از منطقه تفلیس وارد آب می‌شوند^{۳۸} سبب تخریب افت کیفیت شدید آب رودخانه می‌شود. فعالیتهای کشاورزی ناکارآمد (طرح‌های بزرگ آبیاری و مصرف آفت‌کش‌ها) این وضعیت را حادتر می‌نماید و زمانی که آب گرجستان وارد آذربایجان می‌شود کاملاً دچار افت کیفیت می‌گردد. در عین حال برای دستیابی به اقتصاد سالم در گرجستان وجود رودخانه سالم کورا بسیار ضروری است. گرجستان از نظر صنعتی، کشاورزی، ماهیگیری، تولید انرژی و تفریحی کاملاً به رودخانه کورا وابسته است. مثلاً منطقه وسیعی از کشاورزی شرق گرجستان وابسته به آب رودخانه کورا است. همچنین قسمتی از انرژی برق آبی گرجستان (تقریباً ۷۰ درصد الکتریسیته گرجستان) از طرح‌های رودخانه کورا تأمین می‌شود.

از میان سه کشور ساحلی، گرجستان قوی‌ترین ساختار قانون‌گذاری و اداری و همچنین توانایی فنی و توانایی گسترش شبکه NGO قوی‌تری را دارد.

ایران رودخانه ارس قسمت عمده‌ای از شمال ایران را تغذیه می‌کند و حدود ۳۵۰ کیلومتر از مرز شمال ایران را تشکیل می‌دهد بنابراین این رودخانه از نظر ارتباط این کشور با همسایگانش حائز اهمیت می‌باشد. محدوده‌های مرزی ایران و آذربایجان از فرهنگ مشترکی برخوردار هستند این امر روابط دو کشور را تسهیل نموده است در عین این که ایران رابطه خوبی با ارمنستان دارد.

دولت ایران سیاست توسعه طرح‌های برقابی را به صورت جدی پیگیری می‌کند. جزئیات این طرح‌ها در حال تهیه است و انتظار می‌رود که تعداد زیادی (تا ۴۰ عدد) طرح‌های برقابی کوچک و

^{۳۸} محدوده صنعتی Rustavili که در پایین‌دست تفلیس قرار دارد يك منبع مهم آلودگی صنعتی به شمار می‌آید.

متوسط بر روی رودخانه ارس و شاخه‌های فرعی تغذیه کننده آن ساخته شود در حال حاضر اطلاع کمی در مورد استفاده از این آب در ایران و وضعیت آن در هنگام ورود به آذربایجان وجود دارد. ایران یکی از کشورهای ساحلی دریای خزر به شمار می‌آید که جمعیت بخش قابل توجهی از جمعیت آن از نظر فعالیتهای صنعتی، کشاورزی و تفریحی به آن وابسته می‌باشد. همان طور که در گزارش تنوع زیستی جمهوری اسلامی ایران آمده است رودخانه‌های آلوده اکوسیستم‌های ساحلی را تهدید کرده‌اند. سدها و موانع مسیرهای مهاجرت ماهیان را بسته‌اند و هیچ راه عبوری برای ماهیان در مسیرهای طولانی مهاجرتی شان پیش‌بینی نشده است. بسیاری از مکانهای تخم‌ریزی تخریب شده‌اند. با توجه به این موارد ایران حمایت کننده‌ای قوی از تلاشهای لازم در جهت پیشبرد و ارتقاء کیفیت خزر از طریق مدیریت بهبود کیفیت جریانهای رودخانه‌ای (به ویژه کورا - ارس) به شمار می‌آید.

ترکیه استانهای ارزروم، اردهان، کارس و Igdir در بالادست حوزه آبریز ارس واقع شده‌اند رودخانه‌ها همچنین بخش کوچکی از مرز ترکیه با ارمنستان را تشکیل می‌دهند. درحالی که وضعیت زیست محیطی در این استانهای شرقی نسبتاً خوب می‌باشد، افت کیفیت حوضه، فرسایش و آلودگی‌های کشاورزی موضوعات نگران کننده‌ای به شمار می‌آید. داده‌های موجود نشان می‌دهد که ترکیه در ایجاد آلودگی نقش دارد برای اثر گذاری طولانی مدت جهت مدیریت ارس - کورا، درگیر نمودن ترکیه در پروژه لازم می‌باشد. ترکیه مشتاق همکاری‌های طولانی مدت در منطقه می‌باشد.

۱ منطق و اهداف پروژه

اهداف

هدف کلی پروژه، اطمینان یافتن از کمیت و کیفیت آب سیستم رودخانه کورا- ارس که تأمین کننده نیازهای کوتاه و بلند مدت اکوسیستم و جوامع مصرف کننده و ساکن در آن اکوسیستم می‌باشد، است با توجه به این موضوع، هدف دوم این پروژه، ارتقاء و بهبود کیفیت آب دریاچه خزر تعریف می‌شود.

اهداف فوری پروژه عبارتند از: ترویج و بسیج همکاری‌های منطقه‌ای و افزایش ظرفیت‌های ملی و منطقه‌ای به منظور پرداختن به مشکلات کمی و کیفی آب، بهبود و توسعه قابل توجه کمیت و کیفیت آب در برخی از نقاط رودخانه و توسعه ترتیبات مالی و ساختاری پایدار برای مدیریت درازمدت و حفاظت از رودخانه، ارتقاء و ایجاد تغییر و تحول در بخشهای اقتصادی که موجب آلودگی، کمبود آب و تنزل و تخریب زیستگاه‌ها می‌شوند. تاکید اصلی پروژه بر مقولات فرا مرزی می‌باشد.

تهدیدها

کیفیت آب رودخانه‌های ارس و کورا پایین است و این وضعیت هرچه به سمت پایین‌تر حرکت کنیم بدتر می‌شود همچنین احتمال بدتر شدن آن در آینده نیز وجود دارد. از نظر کمیت، برخلاف تلاشهای زیاد در جهت مدیریت جریان آب، محدوده‌هایی از منطقه مذکور سیلاب و کمبود آب را به طور پیوسته تجربه می‌کنند. این محدودیتها احتمالاً با افزایش تقاضا برای آب طی دهه‌های آتی بیشتر می‌شود و در نهایت این که کورا نقش قابل توجهی در افت کیفیت دریای خزر دارد. کلیه چالشهای اصلی کمی و کیفی رودخانه‌ها جنبه فرامرزی دارند.

تهدیدهای شهری

حدود ۷ میلیون انسان و یا بیشتر پسابها و مواد زائد خود را مستقیماً به داخل رودخانه تخلیه می‌کنند که تقریباً تحت هیچ نوع تصفیه‌ای قرار نمی‌گیرد. این مشکل درکل حوزه گسترش دارد که در پایین دست تجمع بیشتری می‌یابد. جریان‌های پایین دست با حجم قابل توجهی از محدوده‌های شهری بزرگ مانند تفلیس به داخل آذربایجان راه می‌یابد.

تهدیدهای صنعتی

صنعت موجود در منطقه عمدتاً دارای تکنولوژی قدیمی و قدرت آلوده‌کنندگی بالایی می‌باشد. صنایع متنوعی در منطقه وجود دارد و بنابراین کلیه اشکال آلودگی نیز دیده می‌شود. همچنین کلیه کشورها دارای اراضی صنعتی آلوده و به حال خود رها شده‌ای هستند که آلودگی را در مقیاس زمانی وسیعی منتشر می‌نماید. آلودگی‌های صنعتی کلیه مرزها را در می‌نوردند منطقه صنعتی RUSTAVILI در تفلیس واقع در پایین دست، منبع اصلی آلودگی برای آذربایجان به شمار می‌آید. صنعت یکی از مصرف‌کنندگان اصلی آب می‌باشد و بنابراین بر کیفیت آب نیز تأثیر می‌گذارد.

تهدیدهای مرتبط با انرژی

کشورهای بالادست، از سدها برای تولید انرژی برقآبی استفاده می‌کنند. این امر بر جریان موقت آب تأثیر می‌گذارد. طرحهای استفاده از انرژی برقآبی در سالهای آتی به ویژه در ایران و احتمالاً ترکیه و ارمنستان در حال افزایش می‌باشند. این طرحها به صورت کاملاً آشکاری بر کشورهای پایین دست اثر می‌گذارد.

تهدیدهای کشاورزی

ارمنستان، گرجستان و آذربایجان سیستم‌های کشاورزی بزرگ، ناکارآمد و آلوده‌ای دارند که توسط سدها و شبکه‌های آبیاری تأمین آب می‌شوند. طرحهای آبیاری منجر به افزایش مشکل کمبود آب و شوری آن می‌شود، همچنین سیستم‌های کشاورزی سبب ورود آفت‌کشها و کودها به

منابع آبی می‌گردد. این مسائل در پایین دست تجمع می‌یابد که منجر به مشکلات شدیدی در کمیت و کیفیت آب ورودی به دریای خزر می‌شود.

مدیریت حوضه آبخیز

جنگل زدایی و تخریب و افت کیفیت اراضی در مناطق بالادست به ویژه در ترکیه، ایران و ارمنستان بر کیفیت و کمیت آبهای ورودی به رودخانه تأثیر به سزایی دارد. جنگل زدایی مهمترین علت تغییر در جریان موقتی آب و جریان رسوب رودخانه به شمار می‌آید. تخریب جنگل در طول رودخانه در آذربایجان و ارمنستان یکی از مهمترین چالشها محسوب می‌شود. آوارگان در آذربایجان نقش به سزایی در تخریب و محو جنگل‌های کنار رودخانه‌ای که بی‌نظیر، منحصر به فرد و غنی از نظر تنوع گونه‌ای بودند دارند.

علل واقعی و زیربنایی

تهدیدهای ذکر شده در بالا که بر روی کمیت و کیفیت آب تأثیر می‌گذارند ناشی از علل اصلی دیگری هستند که عبارتند از :

در سطح منطقه‌ای :

- موسسات و ادارات مسئول مدیریت، آب انگیزه بسیار کمی برای همکاری نزدیک با موسسات همتای خود در سایر کشورها دارند ؛
- انگیزه کمی برای تأمین پایداری کیفیت و کمیت آبی که از کشور خارج می‌شود وجود دارد ؛
- فعالیتهای دولتی و طرح های عملیاتی موجود در هر کشور با فعالیتهای مرتبط با آن در سایر کشورها هماهنگ نیست ؛
- تلاشهای سازمانها و مجموعه‌های غیردولتی (جوامع علمی و NGO ها) با تلاشها و فعالیتهای مشابه آن در سایر کشورها هماهنگ نیست ؛
- فعالیتهای بخش خصوصی در هر کشور با طرح‌ها و قوانین مرزی هماهنگ نیست ؛
- استانداردها و قوانین از کشوری به کشور دیگر تغییر می‌کند ؛
- داده و اطلاعات در زمینه کمیت/کیفیت آب و جذب نیرو برای ظرفیت سازی خصوصاً در نقاط تلاقی مرزی بسیار محدود است.

در سطح ملی :

- ادارات دولتی از ظرفیت لازم برای مدیریت آب برخوردار نیستند ؛
- مکانیسم‌های همکاری میان بخشی بسیار ناکافی است ؛
- ابزار و امکانات لازم برای توسعه مدیریت آب درون هر بخش موجود نیست به عنوان مثال ابزارهای لازم برای مدیریت آفت‌کش‌ها در بخش کشاورزی ؛

- در آذربایجان، مهاجرت‌های داخلی منجر به بهره‌برداری ناپایدار از رودخانه‌ها و منابع موجود در اطراف آن شده است؛
- آلوده کنندگان انگیزه کمی برای رفع و کاهش آلودگی و پاکسازی دارند؛
- قوانین و احکام اجرایی توسعه نیافته و ناکارآمد هستند؛
- سیستم‌های منفصل و ناقصی برای پایش آب وجود دارد و همچنین داده‌های قابل اطمینان در مورد آلودگی در دسترس نمی‌باشد؛
- تأمین منابع مالی و مکانیسم‌های مالی برای پاکسازی آب یا کاهش انتشار آلودگی ناکافی هستند؛
- بخش‌های دولتی و غیر دولتی (NGO ها و بخش خصوصی) منابع خود را یک کاسه نمی‌کنند.

سناریوی اصلی

کشورهای متأثر مشکل مربوط راتشخیص داده اند و تلاش می کنند تا کیفیت آب را ارتقاء دهند اما تلاشها به صورت مجزا و ناهماهنگ بوده و عمدتاً بر روی تهدیدها به جای علل و عوامل ریشه‌ای تمرکز دارد. این از هم پاشیدگی و عدم هماهنگی هم در داخل کشورهای حوضه و هم در طول مرزهای آنها موجود می‌باشد. باتوجه به علل اصلی ذکر شده در بالا، احتمال این که اقدامات و تلاشهای ملی در دست اجرا منجر به بهبود و توسعه وضعیت آب در سالهای نزدیک شود ضعیف می‌باشد. و بیشتر این احتمال وجود دارد که وضعیت به طور چشمگیری بدتر شود.

جامعه بین‌المللی سعی دارد تلاشها و اقدامات را برای توسعه و بهبود کیفیت آب به ویژه در سه کشور پایین دست حمایت نماید. جامعه بین‌المللی در تلاش است که همکاری‌های منطقه‌ای میان این سه کشور را ترویج و توسعه دهد. دو پروژه مهم برنامه‌ریزی شده در دست اجرا عبارتند از برنامه محیط زیست درون کشوری حمایت شده توسط جامعه ملل اروپایی (EU/TACIS) (39,35) ISEP و پروژه مدیریت پایدار آب در سطح منطقه حمایت شده توسط آمریکا USAID.

ISEP ظرفیت‌سازی به منظور پایش و ارزیابی را حمایت می‌نماید. که تقویت ساختارهای ضروری برای توسعه و پیشبرد پایش را نیز دربر می‌گیرد^{۴۰}. پروژه USAID در زمینه جمع آوری اطلاعات و مدیریت آن (شامل GIS)، همکاری در جهت سیاست‌گذاریهای منطقه‌ای و شروع پروژه‌های پایلوت اولیه با سه کشور مذکور فعالیت می‌کند. این پروژه در آغاز کار به مجموعه‌ای از رویکردهای دو جانبه به منظور تقویت ظرفیت مدیریت آب پرداخته است. هردوی این پروژه‌ها با یک ارزیابی نیازسنجی سریع شروع شده است.

³⁹ Inter State Environment Programme

^{۴۰} برنامه چهار میلیون یورویی چهار رودخانه را پوشش می‌دهد و در سال ۲۰۰۱ آغاز می‌شود.

عدم حضور ترکیه و ایران در این کارهای ابتکاری آغازین، نشان دهنده عدم وجود یک رویکرد منسجم و دو جانبه است. حتی در سه کشور پایین دست ابزارهای لازم برای ترویج همکاری و هماهنگی‌ها وجود ندارد. و اگر ابزارهای ضروری لازم نیز توسعه یابد، ظرفیت موجود در کشورها برای مدیریت آب و همکاری در زیر مناطق ناکافی است. کمبود و نقص اطلاعات نیز به طور قابل توجهی تنظیم تعیین اولویت‌ها را غیر ممکن می‌سازد. اقدامات و ابتکارات اشاره شده در بالا فقط تاکنون محدود به بعد فنی بوده و همچنین بر برخی از جنبه‌ها و نه تمامی جنبه‌های افت کیفیت، تأکید داشته است. اقدامات آغازین فوق‌الذکر دارای رویکردی منسجم نبوده – این اقدامات به میزان زیادی بر تهدیدها متمرکز بوده‌اند تا بر علل اصلی و ریشه‌ای – و درصدد نیز نمی‌باشند که مجموعه جامعی از اصلاحات و سرمایه‌گذاری‌های مورد نیاز برای ارتقاء و بهبود کیفیت آب را به اجراء در آورند.

سناریوی جایگزین

در حال حاضر با انجام تلاشهای برنامه‌ریزی شده می‌توان تخریب سیستم ارس – کورا را کاهش داد، اما احتمالاً این تلاشها نیز به توسعه و ارتقاء کیفیت آب منتهی نمی‌شوند. بدون حمایت اضافی، هیچ سیستم مدیریتی منطقه‌ای یا ملی کارآمدی ایجاد نخواهد شد. عدم وجود هماهنگی و عدم وجود انگیزه، سبب افت کیفیت و تداوم آلودگی خواهد شد.

طی مرحله PDF پروژه پیشنهادی، پیش‌نویس برنامه عملیاتی استراتژیک (SAP) تهیه خواهد شد. که پایه‌های اصلی برای رویکرد های درازمدت منطقه‌ای و کاملاً منسجم و جامع جهت مدیریت رودخانه‌های کورا – ارس را بنا می‌نهد. پس از تحقق آن، پروژه کامل GEF اجرای SAP را از طریق مجموعه‌ای از سیاست‌گذاری‌ها، اصلاحات قانونی و ساختاری در سطح ملی و منطقه‌ای حمایت خواهد کرد. همچنین حمایت‌های زیادی را از پروژه‌های پایلوت، مهم و قابل اجرا براساس SAP فراهم خواهد داشت. مکانیسم‌های مدیریتی منطقه‌ای قابل بهره‌برداری خواهند شد و ابزارهای مدیریتی توسعه خواهند یافت سرمایه‌گذاریهای سبک و سنگین طراحی و اجرا خواهند شد – بعضی از سرمایه‌گذاریهای کلان توسط پروژه کامل GEF حمایت خواهند شد – تنظیمات و ترتیبات اداری و مالی پایدار برای مدیریت طولانی مدت رودخانه ایجاد خواهد شد که احتمالاً شامل بسیج مردم و تامین بودجه از بخشهای خصوصی برای اجرای SAP خواهد بود. اصلاحات در زمینه بخشهای آلوده کننده مهم یا بخشهای استحصال آب شروع خواهد شد.

پروژه پیشنهادی GEF بر پایه یافته‌ها، اطلاعات، ظرفیت سازی‌ها و بنیادهای سازمانی سایر پروژه‌های بین‌المللی موجود در منطقه بویژه پروژه‌های USAID و EU/TACIS و برنامه محیط زیست خزر (SEP) که در بالا به آن اشاره شد بنا نهاده خواهد شد.^{۴۱}

^{۴۱} برنامه محیط زیست خزر (CEP) توسط چندین موسسه بین‌المللی، شامل GEF حمایت می‌شود، که مرکز اصلی آن در آذربایجانست CEP تلاشی مشترک میان کلیه کشورهای

نتیجه این امر کاهش تعارضات و کشمکش‌های آبی، بهبود کیفیت آب در شاخه‌های اصلی رودخانه، زیستگاه و اکوسیستم بهبود یافته و تنوع زیستی حفاظت شده می‌باشد.

سیستم رودخانه ارس کورا یک مجموعه آبی مهم بین‌المللی است که شدیداً تحت تأثیر تهدیدات فرامرزی قرار گرفته است. حفاظت از این مجموعه فراتر از حوزه عمل یک کشور بوده و فواید آن جهانی خواهد بود. محدوده حوضه نیز از نظر تنوع زیستی، قومی و همکاری‌های سیاسی حائز اهمیت می‌باشد. در نهایت توسعه و بهبود کیفیت جریان ارس کورا برای حفاظت از دریای خزر ضروری است. دولت‌های منطقه متعهد به همکاری هستند. به هر حال به دلیل وضعیت سیاسی، مکانسیم‌های موجود برای عملیاتی کردن این پروژه محدود می‌شوند.

حمایت GEF می‌تواند عملیاتی شدن این تعهدات را تضمین نماید. خصوصاً این که با حمایت آن، همکاری‌ها می‌توانند منجر به مدیریت و عملیات منسجم و یکپارچه شوند.

۹ نتایج مورد انتظار و فعالیتهای پروژه کامل

همانطور که قبلاً اشاره شد اهداف فوری پروژه عبارتند از: (I) بسیج و ترویج همکاری‌های منطقه‌ای؛ (II) ظرفیت‌سازی ملی و منطقه‌ای برای پرداختن به مشکلات کمی و کیفی آب؛ (III) توسعه و بهبود قابل توجه و چشمگیر در کیفیت و کمیت آب در بعضی نقاط در طول رودخانه؛ (IV) توسعه تنظیمات ساختاری و مالی پایدار برای مدیریت دراز مدت و حفاظت از روخانه‌ها؛ (V) ارتقاء و بهبود تغییرات در بخشهای اقتصادی که سبب آلودگی، کمبود آب و افت کیفیت زیستگاه می‌شود. تمرکز و تأکید اصلی بر موضوعات و مباحث فرامرزی می‌باشد پروژه به تدریج و به صورت مشارکتی تأمین مالی می‌شود.

جدول زیر نتایج احتمالی و فعالیتهای مشخص پروژه کامل پیشنهادی را نشان می‌دهد (که در طول مرحله PDF تصحیح می‌شود). فعالیتهایی که علامت * دارند به طور کامل، به صورت تدریجی و دوره‌ای حمایت مالی نمی‌شود و تأمین مالی آنها مشترک خواهد بود. همچنین فعالیتهایی که دوره‌ای و به صورت تدریجی تأمین مالی می‌شوند نیز از تأمین مالی مشترک برخوردار می‌باشند.

عموماً، حمایت‌های مالی GEF در جهت اقدامات قانون‌گذاری، سیاست‌گذاری و ساختاری می‌باشد. بخشی از حمایت‌های تصاعدی GEF ممکن است صرف فعالیتهای علمی و پایگاه داده، اندازه‌گیری‌ها، پایش و غیره... شود اگرچه بیشتر این اقدامات باید به عهده سایر پروژه‌ها و خود دولت‌ها باشد ولی GEF می‌تواند هزینه جمع‌آوری داده‌های محدود را متقبل شود. البته در نقاطی

خزر برای اصلاح و بهبود وضعیت دریای خزر می‌باشد. CEP اطلاعات دریای خزر را در زمینه مدیریت زیست‌محیطی منطقه پوشش می‌دهد که از طریق این شبکه، اجرای پروژه ارس - کورا با موفقیت بیشتری روبرو خواهد شد.

که منابع داده‌ای موجود باشد از آن استفاده خواهد شد. پیش‌بینی می‌شود که GEF در انتهای پروژه در ایجاد مکانیسم‌های مالی پایدار، همکاری و مساعدت لازم را داشته باشد. ترتیبات مشارکتی با پروژه‌های در دست اجرای USAID و EU/TACIS برقرار می‌شود تا حمایت‌های خود را از طریق این پروژه‌ها به فعالیتهای متعاقب بعدی و پایه‌ای اعمال نماید. منابع مالی مشارکتی دیگر، شامل پروژه‌های آتی TACIS و USAID طی مرحله PDF و اجرای پروژه کامل جستجو خواهد شد.

نتایج مورد انتظار	فعالیت‌های شاخص (برخی از این فعالیت‌ها طی مرحله PDF آغاز می‌شوند)
در سطح منطقه‌ای	(PDF) انجام TDA و تهیه پیش‌نویس SAP* ارزیابی و تصویب SAP
۱- برنامه عملیاتی استراتژیک که در سطح منطقه‌ای کاملاً مورد توافق قرار گرفته است (SAP). این برنامه (SAP) تمامی اهداف، مقاصد و مسئولیت‌های مرتبط با مدیریت حوضه آبریز را بیان میدارد . همچنین هماهنگ‌سازیها و اقدامات مدیریتی را مشخص می‌کند . SAP منابع مالی را تعیین نموده و در بر گیرنده یک برنامه تأمین مالی طولانی مدت میباشد (SAP مبتنی بر اطلاعات پایه علمی است که از طریق تجزیه و تحلیل تشخیص بازشناختی فرامرزی (TDA) و پیش‌نویس SAP که در مرحله PDF تهیه شده است.)	تهیه طرح‌های اجرایی سالانه SAP شامل برنامه مالی (سالهای اول باید بر مبنای PDF تهیه گردند) ؛ انجام تجزیه و تحلیل و مشاوره ؛ طرح پیش‌نویس و تأیید شده با بودجه مطمئن ؛ تهیه مطالعات امکان‌سنجی دقیق به منظور ارائه حداقل یک اولویت ، و یک فعالیت مرزی توصیفی برای هر کشور*.
۲- طرح‌های اجرایی سالیانه SAP ، که بر مبنای فعالیتها، هماهنگ‌سازی می‌شوند. باید در بالاترین سطح دولتی تأیید گردند. این طرحها اهداف، نتایج ، فعالیتها ، مسئولیتها ، زمان‌بندی سالانه را در برمی‌گیرند و منابع مالی و تأمین بودجه را مشخص می‌سازند .	(PDF) طراحی مکانیسم بهینه مدیریت و هماهنگ سازی حوضه آبریز رودخانه ؛ ایجاد مکانیسم مدیریتی حوضه آبریز رودخانه و حمایت پشتیبانی ؛ مکانیسم‌های توانمند سازی کارگاههای آموزشی* ؛ هدایت کارگاه‌های منطقه‌ای به منظور گردآوری تمامی ذینفعان در کنار یکدیگر و تسهیل فعالیت‌های مورد توافق* ؛ ایجاد سیستم های تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات* .
۳- ظرفیت بین دولتی برای مدیریت یکپارچه فرامرزی آب. یک رویکرد منطقه‌ای مناسب جهت مدیریت، توسعه خواهد یافت که ممکن است به صورت یک کمیته دوره‌ای دولتی یا مقامات محلی در محدوده حوضه آبریز رودخانه و غیره باشد امکان یک توافقنامه مدیریتی آب بین کشوری بررسی خواهد شد .	اجرای اجزاء نرم افزاری در SAP شامل پایش، توانمندسازی ، پایش و ارزیابی ، آموزش ، ساختار مبتنی بر اطلاعات ، ایجاد مراکز مربوط به منابع ، ارتقاء سطح آگاهی‌ها ، توانمندسازی سازمان‌های غیردولتی و شبکه‌های آن، توانمندسازی سیاستگزاری ها و قانونگذاری ها ، توسعه فعالیت‌های تجاری و تولید درآمد.
۴- در راستای SAP و برنامه‌های سالیانه نخست اجرایی آن :	● اطلاعات پیشرفته در رابطه با کمیت و کیفیت آب در نقاط کلیدی بر روی رودخانه‌ها و جریان آلاینده‌ها در طول رودخانه ؛ ● ارتقاء هماهنگی در زمینه قوانین، استانداردها و پایش ؛ ● ارتقاء ظرفیت سازی منطقه‌ای غیردولتی، این امر جامعه علمی و تخصصی، بخش خصوصی، جامعه کشاورزی، صنعتی و NGO ها را در بر می‌گیرد . این پروژه استفاده و کاربرد (شبکه‌ها ، مراکز اطلاعاتی و ...) را تسهیل می‌نماید .
در سطح ملی	
۵- برنامه‌های اجرایی ملی SAP برای هر یک از کشورهای حوضه آبریز. این طرح‌های ملی در سطح منطقه‌ای، فعالیت‌های تخصصی، قانونگذاری، مالی، اقتصادی و علمی را در بر گرفته و بطور شفاف تخصیص وظایف را مشخص و اولویت‌ها ، چارچوب زمان‌بندی و بودجه‌های مربوط به فعالیتها در هر کشور را تنظیم می‌کند . این موارد می‌تواند سالانه بازنگری شود.	انجام تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری ؛ تهیه و ارزیابی طرح‌های اجرایی ؛ تهیه مطالعات امکان‌سنجی دقیق به منظور تعیین حداقل یک اولویت در نقطه تقاطع مرزی که نشان‌دهنده وضعیت فعالیت در هر کشور باشد.
۶- بهبود و توسعه کمیت و کیفیت آب به منظور کاهش کشمکش در مرزهای آبی (در رابطه با SAP)	در هر کشور حداقل یک سرمایه‌گذاری به منظور نشان دادن یک تعارض ناشی از کمبود یا آلودگی آب در محل تلاقی مرزی انجام شود به عنوان مثال کاهش آلودگی صنعتی یا کشاورزی یا افزایش کارآیی آبیاری. این موارد به عنوان پروژه‌های توجیهی مطرح می‌باشند به ویژه این که مکانیسم‌های تأمین مالی و همکاری را نشان می‌دهد.
۷- ظرفیت سازی ملی به منظور یکپارچه سازی مدیریت منابع آب در حوضه آبریز این امر شامل پیمان‌های سیاسی در سطوح بالا می‌باشد. هر کشور باید مکانیسم‌های مناسبی را برای مدیریت درون کشوری تهیه نماید که از مکانیسم‌های منطقه‌ای تغذیه شود. و آن را نیز تغذیه کند که شامل مکانیسم‌های مناسب بین بخشی و مکانیسم‌هایی برای NGO و مشارکت بخش خصوصی در مدیریت منابع آب می‌باشد .	ارتقاء سطح آگاهی ، آموزش ، سمینارها و کنفرانس ها ؛ جمع آوری اطلاعات ، تهیه و آماده سازی اطلاعات پایه ، سیستم‌های مدیریتی اطلاعات و داده‌ها* ؛
۸- چارچوب اصلاح شده اقتصادی، سیاستگزاری و قانونگذاری در راستای SAP در سطوح ملی و منطقه‌ای. ایجاد انگیزه برای بهره‌برداری پایدار از آبهای کورا – ارس	تجزیه و تحلیل و بازنگری ها ؛ مشاوره ؛ تهیه پروپوزال‌هایی برای قانونگذاری و ایجاد انگیزه‌های اقتصادی به منظور ارتقاء رفتارهای پایدار مصرف کنندگان آب و آلوده کنندگان آن ؛
۹- سرمایه گذاری‌های بین‌المللی ، خصوصی و عمومی در راستای حمایت مالی از پروژه‌های توسعه کمی و کیفی آب در SAP	جلسات منظم با اعطا کنندگان وام (رسمی و غیررسمی) به منظور هماهنگی، نظم دهی به منابع اعطا کننده ؛ فعالیت‌های توسعه تجاری به منظور دستیابی به منابع مالی بخش خصوصی.
۱۰- ارتقاء آگاهی در تمامی سطوح شامل سطوح سیاست‌گزاران عالی رتبه ، توانمند سازی شبکه های NGOs	ارتقاء سطح آگاهی ، آموزش ، سمینارها و کنفرانسها* ؛ ساختار شبکه و اطلاعات* .

مالی: در مرحله‌ای از PDF و از طریق پروژه کامل، مستقیماً به محدودیت‌های مالی پروژه، جهت دستیابی به اهداف مدیریت آب پرداخته می‌شود. استراتژی‌های مالی، جزئی از SAP و کلیه طرح‌های اجرایی منطقه‌ای و ملی خواهد بود. هیچ برنامه یا طرحی بدون تعریف منابع مالی تصویب نمی‌شود. در هر کشور بخشی از این استراتژی‌ها شامل بررسی رویکردهای قانونگذاری و بازاریابی برای تولید درآمد و یا ایجاد انگیزه جهت سرمایه‌گذاری‌های مرتبط با کیفیت آب می‌باشد. همچنین موانع مالی بخش خصوصی شناسایی و ارزیابی خواهند شد و اقداماتی جهت رفع این موانع به عمل خواهد آمد. کنفرانسها و نشستهایی در زمینه کمکهای بلاعوض در ارتباط با استراتژی‌های بسیج مالی برگزار خواهد شد تا بودجه‌های مالی و کمکهای بلاعوض برای اجرای SAP هدایت و رهبری شوند.

ساختاری: تعهدات دولتی پایدار لازم و ضروری می‌باشند. سازوکارهای همکاری دولتی در سطح منطقه‌ای برقرار خواهد شد. و موافقتنامه‌هایی جهت اطمینان از تعهد طولانی مدت دولتی نسبت به SAP تدوین خواهد شد. پروژه از طریق شبکه‌های غیر دولتی (در منطقه و در هر کشور) حمایت می‌شود این پشتیبانی‌ها از طریق حمایت اجرایی SAP و اعمال فشار به دولت خواهد بود. همکاری و مشارکت رمز اصلی موفقیت اجرایی SAP می‌باشد. همکاران و مشارکت‌کنندگان اصلی شامل کلیه سازمانهای دولتی، جوامع علمی، انجمن‌های مالی (خصوصی و وام دهندگان بلاعوض) سایر اهداء کنندگان مالی، GEF و کلیه سازمانهای اجرایی GEF می‌باشد. پس از تجزیه و تحلیل مسئولین ذیربط، نقشها و مسئولیتهای مناسب تمامی مشارکت‌کنندگان در مرحله PDF مشخص می‌شود.

مکانیزم‌های ساختاری و مدیریتی منطقه‌ای، جهت اطمینان از تداوم دراز مدت مدیریت حوضه در سطح وسیع و تداوم فعالیتها پس از حمایت GEF، لازم و ضروری است. PDF گزینه‌ها را بررسی خواهد کرد که عبارتند از تأسیس اداره حوضه رودخانه با یک دبیرخانه دائم یا یک کمیته بین دولتی، همچنین امکان مدیریت فعالیتهای کورا - ارس در چارچوب برنامه محیط زیست خزر بررسی خواهد شد. پروژه کامل به ایجاد سازوکارهای مدیریتی و حمایت از اقدامات اولیه کمک خواهد کرد.

۱۱ کشورهای واجد شرایط

تمامی کشورهای ساحلی واجد شرایط حمایت GEF از آبهای بین‌المللی می‌باشند در هر کشور UNDP دارای یک برنامه می‌باشد.

موفقیت در پروژه‌هایی که طبیعت این گونه‌ای دارند به درگیر شدن کامل طیف گسترده‌ای از کارگزاران پروژه بستگی دارد. طی مرحله PDF دینفعان موجود در هر کشور مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته تا بدین ترتیب سازمانهای دولتی و خصوصی مسئول و درگیر در مدیریت آب و آلودگی آب، تعیین شوند.

به نظر می‌رسد بدون در نظر گرفتن نتایج حاصل از این تجزیه و تحلیل، سازمانها و مؤسسات زیر مشمول این پروژه خواهند بود:

- وزارتخانه‌های مربوطه و کمیته‌ها و سازمانهای ایالتی و دفاتر محلی آنها، کمیته‌های مجلس برای حفاظت محیط زیست، سازمانهای آب و هواشناسی و غیره؛
- سازمانهای دولتی محلی؛
- اتحادیه مصرف کنندگان آب، شامل مصرف کنندگان خانگی و شهری؛
- نمایندگان از کشاورزان؛
- نمایندگان از صنایع؛
- NGO ها، دفاتر مرجع NGO و مرکز زیست محیطی منطقه‌ای (REC)؛
- نمایندگان از جوامع محلی؛
- انجمن‌های اهدا کنندگان و ساختارهای مالی بین‌المللی.

از طریق تجزیه و تحلیل دینفعان، نقش فعلی و آتی هریک از آنها و مسئولیت و ارتباطشان با آب روشن خواهد شد. این طرح، سازوکارهایی جهت مشارکت بهینه هر شرکت کننده در پروژه کامل و پروژه‌های بعدی پیشنهاد خواهد نمود. دینفعان در مرحله‌ای از PDF، برای تهیه TDA و SAP نیز درگیر خواهند شد. در واقع این امر مقدمه‌ای برای آغاز این فرایند خواهد بود. از طریق پروژه کامل، دینفعان به فواید و مزایایی از طریق فعالیتهایی چون مطالعه و تحقیق، کارگاه آموزشی، مرور و بازبینی، تجزیه و تحلیل ساختاری و قوانین دست می‌یابد که این امر مجدداً به شروع SAP و اجرای آن کمک می‌کند.

طی فرآیند PDF یک گروه مشاوره جامعی از نمایندگان اکثر دینفعان ذکر شده در بالا تشکیل خواهد شد نقش این گروه مشورت رساندن در مورد نتایج پروژه و حمایت از اهداف آن می‌باشد.

حامیان پروژه مذکور کلیه دولتهای ساحلی حوزه آبریز کورا - ارس می‌باشند دولت ترکیه نیز علاقه‌مندی خود را جهت همکاری در این پروژه ابراز داشته است. تصویب پروژه در مرحله تحویل PDFB همچنانکه در پروژه‌های بین‌المللی آبی معمول می‌باشد، انجام خواهد شد. اجرای پروژه به

عده UNDP و UNOPS می‌باشد. UNOPS ناظر مالی اداری به منظور اطمینان از بی طرفی و اشتباهات ضمنی خواهد بود. UNDP و UNOPS با یکدیگر ارتباطات مناسب مرتبط با GEF و سایر پروژه‌های حمایتی بین‌المللی به ویژه برنامه محیط زیست خزر را تضمین می‌کند. به منظور تسهیل هماهنگی با اعطا کنندگان مالی و توانمندسازی اهرم‌های مالی، یک مؤسسه مالی اعتباری بین‌المللی (مانند EBRD یا WB) جهت مدیریت پروژه کامل در رابطه با اجرای مالی SAP دعوت به کار خواهد شد. این مؤسسه ممکن است مسئولیت تدارک و میزبانی کنفرانسهای مربوط به وام‌های اعطائی برای انجام مطالعات امکان‌سنجی و پیش امکان‌سنجی و توسعه استراتژی‌های مالی را بر عهده داشته باشد. این مؤسسه ممکن است قبلاً در حین مرحله PDF نیز درگیر کار شده باشد. یک کمیته راهبری متشکل از یک عضو از هر کشور مربوطه، UNDP، GEF و سایر اهداکنندگان تشکیل خواهد شد. تصویب و تأیید نتایج اصلی پروژه و برنامه‌های کاری آن بر عهده کمیته تلفیق می‌باشد. سایر اهداکنندگان به عضویت کمیته تلفیق درخواهند آمد EBRD، WB، EU/TACIS، UNEP و USAID برای نظارت بر نشستهای کمیته راهبری دعوت خواهند شد.

۱۴ برنامه‌های مالی پروژه کامل

GEF هزینه‌های دوره‌ای و تصاعدی پروژه را تأمین مالی می‌کند که شامل هزینه‌های مربوطه به تهیه SAP، هزینه‌های مربوط به تهیه طرحهای اجرایی ملی و منطقه‌ای سه ساله اول و هزینه‌های مربوط به سرمایه‌گذاری های سبک اجرایی (سیاست‌گذاری، قانونی، ساختاری) خواهد بود. طی مرحله PDF، کمکهای مالی برای فعالیتهایی که هزینه‌های آن به صورت دوره‌ای و تدریجی تأمین می‌شود مورد جستجو قرار می‌گیرد. کمک‌های مالی از دولتها، پروژه‌های موجود EU و USAID و سایر پروژه‌ها دریافت می‌شود. همچنین GEF هزینه‌های دوره‌ای و تدریجی تعداد کمی از پروژه‌های توجیهی استراتژیک را متقبل خواهد شد. کمکهای مالی برای فعالیتهای در دست اجرا نیز مورد جستجو قرار خواهند گرفت. امید می‌رود که مشارکت در هزینه‌ها، ۵۰٪ این موارد را پوشش دهد. در ادامه پروژه کامل، اجرای کامل SAP به سرمایه‌گذاری زیاد در مقیاس بسیار وسیع نیاز دارد. امکان دارد GEF در تعیین تنظیمات مالی و بسیج منابع برای پروژه مذکور مشارکت نماید اما نمی‌تواند در اجرای SAP نقشی داشته باشد. جزئیات موضوع طی PPF و پروژه کامل تعیین خواهد شد. امید است که بخشهای خصوصی و عمومی بیشتری در اجرای SAP همکاری و مشارکت داشته باشند.

در خلال آماده‌سازی PDF و SAP همکاری نزدیکی با پروژه‌های USAID و EU/TACIS با چشم‌اندازی به فعالیتهای مالی و بسیج سرمایه‌گذاری‌های بعدی برای SAP انجام خواهد گرفت. - *USAID* / تقویت مدیریت پایدار آب در سطح منطقه در قفقاز جنوبی. هدف پروژه ۴ میلیون دلاری ارتقاء کمیت و کیفیت، گفتگو میان کشورهای منطقه به ویژه ارمنستان آذربایجان و

گرجستان می‌باشد. فعالیتها و نتایج پروژه مذکور ارتباط نزدیکی با نتایج و اهداف پروژه پیشنهادی GEF دارد. ارتباط میان این ۲ پروژه پیشاپیش ایجاد شده است و پیش نویس تفاهنامه همکاری‌ها⁴²³⁸ (MOU) تهیه شده است. طی مرحله PDFB این ارتباط عمیق تر شده و زمینه همکاری‌های بیشتری توسعه می‌یابد.

EU/TACIS - برنامه مدیریت یکپارچه رودخانه برای پایش و ارزیابی کیفیت آب رودخانه‌های فرامرزی. پروژه ۴ میلیون دلاری چهار رودخانه را در برمی‌گیرد که کورا یکی از آنها را تشکیل میدهد. هدف کلی این پروژه، حفاظت کنترل و کاهش اثرات نامطلوب آلودگی فرامرزی که ناشی از کیفیت چهار رودخانه انتخابی پروژه مذکور می‌باشد، است. اگر چه تاکید اصلی بر پایش است پروژه به موضوعات مالی، اقتصادی، ساختاری و قانونی مرتبط نیز خواهد پرداخت. تولید اطلاعات و ظرفیت سازی این پروژه ارتباط بسیار نزدیکی با پروژه GEF دارد.

۱۵ ارتباطات و هماهنگی‌های سازمانهای اجرایی با GEF و برنامه‌ها و فعالیتهای این سازمانها

طی سالهای اخیر، با تهیه برنامه‌های عملیاتی استراتژیک (SAPs) و افزایش همکاریها در زمینه آبهای بین‌المللی دانش، تجربه و اطلاعات زیادی ایجاد شده است. بخش عمده‌ای از آنها با حمایت GEF حاصل شده است. این پروژه بر پایه تجربه‌ها و یافته‌های پروژه آبهای بین‌المللی GEF و سایر پروژه‌ها به ویژه آن دسته از پروژه‌هایی که دارای SAP هستند، بنا نهاده خواهد شد.

اجرای SAP ارس کورا نیازمند اقدامات حمایتی و مکانیسم‌های مالی فراوانی می‌باشد. بنابراین همانند سایر پروژه‌های بین‌المللی آب اجرای SAP به هماهنگی‌ها و همکاری‌های مناسب میان سازمانهای اجرایی GEF و سایر اهداء کنندگان وام‌های بلاعوض بستگی دارد. برای اطمینان از این امر سازمانهای اجرایی و جف و اهداء کنندگان مهم و اصلی از همان شروع امر و از طریق فرایندهای آماده‌سازی SAP درگیر این موضوع خواهند شد. از این گروه به عنوان ناظر برای شرکت در نشستهای کمیته تلفیق دعوت خواهد شد.

این پروژه ارتباط نزدیکی با برنامه محیط زیست خزر که در دست اجرا می‌باشد (CEP) دارد. CEP کلیه کشورهای حاشیه دریای خزر را در بر می‌گیرد و توسط وام دهندگان بلاعوض حمایت می‌شود. این پروژه پایگاه داده، تکنولوژی و اطلاعات قوی را فراهم آورده که می‌تواند برای هر دو مرحله PDF و پروژه کامل مورد استفاده قرار گیرد. طی مرحله PDF پیگیریهای لازم برای هماهنگی بهینه با GEF و مرکز هماهنگ کننده آن در آذربایجان فراهم خواهد شد.

به علاوه در جایی که امکان‌پذیر باشد، این پروژه بر پایه‌های اطلاعاتی و ساختاری سایر پروژه‌های منطقه‌ای GEF بنا نهاده خواهد شد. به عنوان مثال پروژه حفاظت از اکوسیستم خشک و نیمه خشک در قفقاز که از جمله پروژه‌های در اندازه‌های مالی متوسط جف می‌باشد. این پروژه

⁴² Memorandum of Understanding

ارمنستان، آذربایجان و گرجستان را در بر می‌گیرد و هدف آن توسعه طرح‌های مدیریتی برای پهنه‌های خشک و توسعه پروژه‌های پایلوت توجیهی در حوضه آبریز کورا می‌باشد. پروژه مذکور، اطلاعات و داده‌های مربوطه برای تجزیه تحلیل بازشناختی ملی (TDA) را تولید خواهد کرد همچنین تنظیمات ساختاری مدلی را در سطوح تصمیم‌گیری تکنولوژیکی فراهم می‌نماید. پروژه مرتبط و نزدیک دیگر توسط بانک جهانی اجرا شده است که هدف آن بهسازی و ارتقاء سیستم آبیاری در آذربایجان شمالی می‌باشد. روش‌های همکاری‌های ممکن با این پروژه طی فرایند PDF بررسی خواهد شد.

همچنین در نقاطی که امکان‌پذیر باشد پروژه پیشنهادی با پروژه‌های ملی که توسط اعطاء کنندگان وام‌های بلاعوض حمایت می‌شوند مانند پروژه UNDP در گرجستان در زمینه «ظرفیت سازی برای وزارت محیط زیست» ارتباط داده خواهند شد.

۱۶ استراتژی توسعه پروژه پیشنهادی

برای توسعه آتی پروژه، یک PDF B لازم می‌باشد. PDFB طی یک دوره ۱۸ ماهه اجرا خواهد شد که از اوایل سال ۲۰۰۲ آغاز می‌شود. پیش بینی می‌شود که خلاصه پروژه کامل در نیمه دوم ۲۰۰۳ جهت بازنگری به GEF ارائه شود.

PDFB سازوکارهای تصمیم‌گیری و مدیریت پروژه را ایجاد می‌کند. همچنین مشاوره و حمایت‌های کارشناسی لازم را برای مکانیسم‌های تصمیم‌گیری ارائه می‌نماید به عنوان مثال گروه‌های کارشناسی منطقه‌ای و تیم‌های کارشناسی ملی را شکل می‌دهد. PDF همچنین تجزیه و تحلیل بازشناختی فرامرزی (TDA) جهت شناسایی و اصلاح منابع آلاینده، مناطق حساس، اثرات، تخریب زیستگاه و کمیت آب را حمایت می‌کند. در جایی که میسر باشد TDA بر پایه داده‌ها و اطلاعات موجود قبلی نهاده می‌شود. TDA سندی علمی با پیش زمینه‌ای جامع و به روز ارائه می‌دهد که می‌تواند به عنوان پایه‌ای برای برنامه‌ریزی، تعیین اولویت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها مورد استفاده قرار گیرد. TDA به شناسایی علل و عوامل افت کیفیت آب در حوضه آبریز و اصلاح علل ریشه‌ای کمک خواهد کرد.

بر اساس TDA، PDFB برنامه عملیاتی استراتژیک حوضه آبریز کورا را تدوین می‌نماید (SAP) امکان دارد به صورت رسمی توسط مقامات بلند مرتبه دولتی در طول دوره PDF تصویب نشود). PDFB اولین طرح اجرایی سالانه منطقه‌ای SAP و طرح‌های اجرایی ملی برای هر کشور را فراهم می‌نماید. SAP همچنین یک پروژه توجیهی مناسب برای هر کشور را تعریف و تعیین میکند. و

مطالعات پیش امکان سنجی برای آنها را انجام می‌دهد^{۴۳}. همچنین گامهای اجرایی این پروژه‌های نمایشی را تنظیم می‌کند.

PDF حداقل، سازماندهی یک کنفرانس رسمی برای اعطاء کنندگان وام‌های بلاعوض را به عهده می‌گیرد. فرآیند PDF برای آماده سازی و تهیه SAP شامل شناسایی تنظیمات مالی جهت عملی کردن تعهد کشورها نسبت به حفاظت از رودخانه‌ها می‌باشد.

PDF سازوکارهای مدیریتی و ساختاری ممکن و مورد نیاز برای اطمینان از مدیریت پایدار حوزه آبریز کورا-ارس و اجرای SAP را شناسایی میکند که می‌تواند به شکل یک کمیته تلفیق منطقه‌ای یا مقامات حوضه آبریز رودخانه‌ای پیشنهاد و عملیاتی گردد و یا به یک اداره بین دولتی موجود مرتبط باشد.

PDF همچنین اطلاعات تفصیلی مورد نیاز برای آماده سازی خلاصه‌ای از پروژه کامل GEF را تولید می‌کند. PDF طرح همکاری و مشارکت ذینفعان را تهیه می‌کند و به برآورد هزینه کلیه فعالیتها و تجزیه و تحلیل هزینه‌های تصاعدی و تهیه پکیج مالی می‌پردازد.

۱۷ پاسخ به بازنگری‌ها

این موضوع به معنی یکپارچه‌سازی کلیه نقطه‌نظرات واصله از سوی GEF و دیگر سازمانهای اجرایی است که تا تاریخ ۲۰۰۱ ارائه شده است.

ضمیمه‌ها

- ۱- نقشه منطقه قفقاز جنوبی
- ۲- ماتریس پروژه‌های بین کشوری مرتبط با مدیریت آب در منطقه قفقاز جنوبی

^{۴۳} پروژه باید به اولویت بندی مباحث پردازد و دارای مکانیسم های مالی و ساختاری مناسب باشد. مطالعات پیش - امکان سنجی، باید فواید اصلی، هزینه های دوره ای و منابع مالی کمکی و مشترک را توصیف نماید.

نقشه مسیر جریان رودخانه‌های ارس - کورا در قفقاز جنوبی

نقشه سیمای جغرافیایی حوزه آبریز رودخانه‌های ارس - کورا

ضمیمه ۲- جدول پروژه‌های منطقه‌ای مربوط به مدیریت آب

طراحی و اجرای فعالیتهای دسته‌بندی شده در سه گروه در حوضه آبریز رودخانه کورا - ارس : تقویت چهارچوب قانونی و ساختاری برای مدیریت فرامری، بهسازی توان پایش آب فرامری - پروژه‌هایی که فواید همکاری‌های بین کشوری را نشان می‌دهد .	۴ میلیون دلار آمریکا	۲ سال ۲۰۰۰-۲۰۰۲	Development Alternatives, Inc., Jim Wolf, Team Leader, 946-444 (x 312)	پروژه مدیریت آب منطقه‌ای قفقاز جنوبی USAID
نمونه‌هایی از تلاش‌های مشترک و موفق سه کشور با NGO و بخش خصوصی موجود با توجه به مدیریت آب در اوایل سال ۲۰۰۱	۴۰۰۰۰۰ دلار آمریکا	در سال ۱۹۹۸ شروع شد	Eurasia Foundation, George Zarubin, 923-728	پروژه‌ای با مشارکت USAID در زمینه آب
پروژه‌ای درخصوص درک نقش انرژی برق آبی که دارای اجزای مختلفی می‌باشد .			Hagler Bailly, Dean White/Bidzina Chkonia	پروژه با مشارکت USAID مرتبط با انرژی
هدف کلی جلوگیری، کنترل و کاهش اثرات نامطلوب آلودگی فرامری که ناشی از کیفیت چهار رودخانه انتخابی پروژه می‌باشد. از نتایج به عنوان راهنمایی جهت ایجاد تغییراتی در دستورالعمل‌های UN/ECE برای پایش و ارزیابی آبهای فرامری استفاده می‌شود .	۱ میلیون یورو و ۴ میلیون یورو برای کل چهار حوضه)	اوایل بهار ۲۰۰۱ به مدت ۲ سال		برنامه مدیریت مشترک رودخانه‌ای TACIS
تأکید بر ظرفیت‌سازی و توسعه همکاری‌های زیست‌محیطی منطقه‌ای. اهداف این پروژه شامل موارد ذیل می‌باشد: افزایش تبادل اطلاعات میان NGOها، دولت‌ها، جوامع علمی و بخش خصوصی، توسعه سیاست‌گذاری‌های زیست‌محیطی سازگار و استراتژی‌های میان کشورها و ارتقاء آگاهی‌های زیست محیطی. که برنامه کمک مالی را نیز در برمی‌گیرد			Nato Kirvalidze, tel/fax 966-956, 877-418-171; rec@caucasus.net	تأسیس مرکز محیط زیست منطقه‌ای EU-TACIS-USEPA
بازسازی زیرساختهای روستایی، شامل آبیاری و ایجاد مرکزی در آذربایجان (به جدول پروژه آذربایجان مراجعه شود).	۲۶ میلیون دلار برای آذربایجان ۲۳ میلیون دلار برای گرجستان		Center for Highland Development—Mr. Koba Arabuli; 931-204; arabuli@global-ertl.net	پروژه توسعه و بهره‌برداری از کوه‌ها و نواحی مرتفع قفقاز جنوبی IFAD
حمایت‌های مالی ممکن از پروژه IFAD	۵۰۰۰۰۰ دلار آمریکا		Markus Duerst 253-682; tbilisi@edc.net	پروژه حمایت از پروژه توسعه مناطق کوهستانی و مرتفع قفقاز جنوبی - از طریق کمک‌های مالی آژانس عمران و همکاری سوئیس
هدف این پروژه حفاظت از تنوع زیستی در ناحیه خشک و نیمه خشک در شرق گرجستان است و پروژه برای اطمینان از مشارکت مصرف کنندگان بومی در طراحی کاربریهای جایگزین و یکپارچگی عملیات در مرحله اجرا و برنامه‌ریزی می‌شود .	۷۵۰۰۰۰ USD به اضافه ۱۲۸۰۰۰	دسامبر ۱۹۹۹ به مدت ۲۴ ماه	NACRES, Zurab Gurielidze, Levan Butkhuzi Tel.: 8-99-56-80-32 Keti Chachibaia, 998-558	پروژه حفاظت از اکوسیستم خشک و نیمه خشک در قفقاز (CASEC) از طریق

کمک‌های مالی، GEF, UNDP			پروژه اقدامات حفاظتی پیشنهاد شده مورد نظر را تکمیل و تقویت کرده و آنها را با کشورهای همسایه سهیم در اکوسیستم هماهنگ می‌کند (آذربایجان و ارمنستان)
-------------------------	--	--	--

ادامه جدول پروژه‌های منطقه‌ای مربوط به مدیریت آب

پروژه سهم قفقاز در تنوع زیستی که از طریق WWF ⁴⁴ حمایت مالی می‌شود	WWF-Georgia Nugzar Zazanashvili 33-01-54	۱۹۹۹-۲۰۰۰	۸۰۰۰۰ دلار آمریکا	اولویت‌بندی فعالیتها در منطقه در زمینه تنوع‌زیستی، انجام شده است
TEAP-TACIS پروژه‌های آگاهی‌رسانی زیست محیطی که از طریق ملل متحد اروپایی حمایت مالی می‌شود			کامل شده است	
هیئت یا گروه کورا - ارس	NGO Little Town-- Gocha Dzamukasvili (899) 572-143	۱۹۹۷		هیئت یا گروهی از NGOs موجود در سه جمهوری قفقاز جنوبی می‌باشند که فعالیت آنها متمرکز بر حوضه آبریز کورا - ارس و در رابطه با ارتقاء آگاهی‌های عمومی و پایش می‌باشد.
شبکه زیست‌محیطی NGO حمایت مالی از سوی USAID قفقاز	DevTech Systems/ Georgian Center for the Conservation of Wildlife	۱۹۹۹-۲۰۰۰	۵۸۰۰۰	ارتقاء همکاری‌های زیست‌محیطی منطقه‌ای در قفقاز از طریق تبادل اطلاعات (بولتن ماهانه، اخبار زیست‌محیطی قفقاز) و کارگاه‌های آموزشی منطقه‌ای در موضوعات مختلف زیست‌محیطی.
پروژه منطقه صلح	Arzu Abdullayeva, 994-12-413676; assembly- baku@azeurotel.com			پروژه‌ای برای صلح در منطقه Redbridge ارمنستان
مجمع شهروندان Helsinki	National Academy of Sciences (Armenia), Tbilisi State University (Georgia), and Azerecolab (Azerbaijan)			گردهمایی گرجستان و آذربایجان. گروه‌های محلی به طور مشترک برای رفع فشارها و تنش‌ها در منطقه تلاش می‌کنند. لغو محاصره آذربایجان در ارمنستان در منطقه Kazakh-Ejevan عقب نشینی نیروهای ارتش به شعاع ۱۰ کیلومتری در داخل هر کشور - مین‌زدایی کردن - ارتباطات مستقل رادیویی و تلویزیونی میان دو کشور - پروژه‌های مشترک در زمینه ساختار زیربنایی، به ویژه در ارتباط با آب و کشاورزی - ارتباط رو در روی مردم
پایش مشترک رودخانه میان ارمنستان، آذربایجان، گرجستان که از طریق	WWF-Georgia Nugzar Zazanashvili 33-01-54		پروژه سه ساله از تاریخ ژوئن ۲۰۰۱	پیش‌نویس به NATO تحویل داده شده است. هدف پروژه تأسیس حدود ۹۰ ایستگاه پایش برای جمع‌آوری داده‌های محدود در بالا و پایین دست شهرهای اصلی و مناطق صنعتی، معدنی و کشاورزی در رودخانه‌های ارس

برنامه صلح آمیز ناتو حمایت مالی می شود)				- کورا و شاخه های فرعی آن می باشد. این پروژه با همکاری دانشمندان ارمنستان آذربایجان، گرجستان و آمریکا و با استفاده از بودجه های اضافی از سوی سازمان حفاظت محیط زیست آمریکا ⁴⁵⁴¹ USDOE توسعه خواهد یافت.
--	--	--	--	--

مواردی که به صورت ایتالیک چاپ شده پروژه در مرحله تفهیم سازی قرار دارند.

⁴⁵ United State Dep. Of Environmet